

Institut supsidijarne tužbe u hrvatskom kaznenom procesnom pravu

Kantoci, Mario

Master's thesis / Diplomski rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Law / Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:199:707279>

Rights / Prava: [In copyright / Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-13**

Repository / Repozitorij:

[Repository Faculty of Law University of Zagreb](#)

Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Katedra za kazneno procesno pravo

Mario Kantoci

**INSTITUT SUPSIDIJARNE TUŽBE U HRVATSKOM
KAZNENOM PROCESNOM PRAVU**

Diplomski rad

Zagreb, listopad 2023.

**REPUBLIKA HRVATSKA
SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
PRAVNI FAKULTET**

Student:

Mario Kantoci

Naslov diplomskog rada:

**INSTITUT SUPSIDIJARNE TUŽBE U
HRVATSKOM KAZNENOM PROCESNOM
PRAVU**

Kolegij:

KAZNENO PROCESNO PRAVO

Mentor:

izv. prof. dr. sc. Zoran Burić

Zagreb, listopad 2023.

Izjava o izvornosti

Ja, Mario Kantoci, pod punom moralnom, materijalnom, i kaznenom odgovornošću, izjavljujem da sam isključivi autor diplomskog rada te da u radu nisu na nedozvoljeni način (bez pravilnog citiranja) korišteni dijelovi tuđih radova te da se prilikom izrade rada nisam koristio drugim izvorima do onih navedenih u radu.

Mario Kantoci, v.r.

Sažetak

INSTITUT SUPSIDIJARNE TUŽBE U HRVATSKOM KAZNENOM PROCESNOM PRAVU

Ovim radom nastoji se pružiti u najvećoj mogućoj mjeri sveobuhvatan prikaz instituta supsidijarne tužbe u hrvatskom kaznenom procesnom pravu. Uvodno se kroz povijesnu analizu razmatraju svrha i razlozi uvođenja tog instituta, kao i njegova recepcija iz austrijskog u hrvatski kazneni postupak. Nakon toga izlaže se struktura instituta supsidijarne tužbe u pozitivnom hrvatskom kaznenom procesnom pravu, analiziraju se njegove bitne odrednice te se za uočene manjkavosti pokušava iznaći potencijalno adekvatnija zakonska rješenja. Zaključno, hrvatski institut supsidijarne tužbe promatra se kroz prizmu europske pravne stečevine te se ocjenjuje stupanj njegove usklađenosti s relevantnim odredbama europskog zakonodavstva.

Ključne riječi: supsidijarna tužba, supsidijarni tužitelj, oštećenik kao tužitelj, žrtva, oštećenik, kazneni progon, Direktiva 2012/29/EU.

Summary

SUBSIDIARY PROSECUTOR IN CROATIAN CRIMINAL PROCEDURAL LAW

*The goal of this paper is to provide a comprehensive review of the subsidiary prosecutor institute in Croatian criminal procedural law. Initially, the purpose and reasons for the introduction of the aforementioned legal institute, as well as its reception from Austrian to Croatian criminal procedure, are considered through historical analysis. Afterwards, the structure of the subsidiary prosecutor institute in the positive Croatian criminal procedural law is presented, its essential determinants are analyzed and an attempt is made to find potentially more adequate legal solutions for the observed deficiencies. Finally, the Croatian subsidiary prosecutor institute is viewed through the scope of the European *acquis* and the degree of its compliance with the relevant provisions of European legislation is assessed.*

Keywords: subsidiary prosecution, subsidiary prosecutor, injured party as prosecutor, victim, injured party, criminal prosecution, Directive 2012/29/EU.

Sadržaj

1. UVOD	1
2. NASTANAK I RAZVOJ INSTITUTA SUPSIDIJARNE TUŽBE U AUSTRIJSKOM I HRVATSKOM KAZNENOM PROCESNOM PRAVU	2
2.1. Položaj državnog tužitelja u kaznenom postupku mješovitog tipa	2
2.2. Geneza instituta supsidijarne tužbe u austrijskom kaznenom procesnom pravu	5
2.3. Povijesni pregled instituta supsidijarne tužbe u hrvatskom kaznenom procesnom pravu	7
3. INSTITUT SUPSIDIJARNE TUŽBE U POZITIVNOM HRVATSKOM KAZNENOM PROCESNOM PRAVU	9
3.1. Ovlaštenici prava na preuzimanje kaznenog progona	9
3.1.1. Razgraničenje pojmova žrtve i oštećenika u hrvatskom kaznenom procesnom pravu	10
3.1.2. Žrtva, oštećenik i pravna osoba na čiju je štetu kazneno djelo počinjeno kao ovlaštenici prava na preuzimanje kaznenog progona	11
3.2. Sustavni prikaz strukture instituta oštećenika kao tužitelja	14
3.2.1. Ostvarivanje prava na preuzimanje kaznenog progona	14
3.2.1.1. Faza prethodnog postupka	16
3.2.1.2. Faza pripreme za raspravu i rasprave	19
3.2.1.3. Faza drugostupanjske rasprave	21
3.2.2. Pravni lijekovi	22
3.2.3. Troškovi postupka	23
3.3. Analiza instituta oštećenika kao tužitelja	24
3.3.1. Pojam supsidijarnog tužitelja u hrvatskom kaznenom procesnom pravu	24
3.3.2. Granice i doseg prava na preuzimanje kaznenog progona	25
3.3.3. Procesni položaj supsidijarnog tužitelja	27
3.3.3.1. Sudska kontrola prava na preuzimanje kaznenog progona	28
3.3.3.2. Presumpcija odustanka od kaznenog progona	29
3.3.3.3. Problematika pravne neupućenosti supsidijarnog tužitelja	31
3.3.3.4. Problematika financijskog opterećenja supsidijarnog tužitelja	32
3.3.3.5. Procesna prava supsidijarnog tužitelja	33
4. INSTITUT SUPSIDIJARNE TUŽBE KROZ PRIZMU DIREKTIVE 2012/29/EU O USPOSTAVI MINIMALNIH STANDARDNA ZA PRAVA, POTPORU I ZAŠTITU ŽRTAVA KAZNENIH DJELA	35
4.1. Prava žrtve u slučaju odluke o nepodužimanju kaznenog progona (članak 11. Direktive)	35
4.2. Aktualni status usklađenosti hrvatskog instituta oštećenika kao tužitelja s člankom 11. Direktive	37
5. ZAKLJUČAK	41

1. UVOD

Institut supsidijarne tužbe svojevrsni je pravni specifikum zemalja čiji su sustavi kaznenog procesnog prava u najvećoj mjeri iznikli na zasadama austrijske kazneno-postupovne tradicije. Iako se u praksi koristi razmjerno rijetko, taj institut važan je "čuvar" ostvarivanja načela legaliteta kaznenog progona karakterističnog za suvremene kaznene postupke mješovitog tipa. Osim toga, iako se u našem pravnom podneblju pojavio još krajem XIX. stoljeća, u svojim se bitnim značajkama zadržao do današnjih dana i pritom pokazao zavidnu razinu prilagodbe na suvremene međunarodne i europske trendove u razvoju kazneno-procesnih sustava. Isto tako, zbog svoje je specifične pravne prirode koja balansira ostvarivanje privatnog i javnog interesa pri vršenju progona kaznenih djela za koja se goni po službenoj dužnosti pravni instrument koji zahtjeva vrlo delikatno usklađivanje svojih bitnih odrednica kako ne bi došlo do narušavanja procesne ravnoteže i ugrožavanja okrivljenikovih prava.

Ovim radom nastojat ćemo dati u najvećoj mogućoj mjeri sveobuhvatan prikaz instituta supsidijarne tužbe u hrvatskom kaznenom procesnom pravu. Pritom ćemo radi boljeg razumijevanja njegove svrhe i nastanka krenuti od povijesne analize njegova uvođenja u austrijsko i hrvatsko kazneno procesno zakonodavstvo te razmotriti razloge njegove implementacije i popratiti tendencije u njegovu razvoju kao i njegov put do današnjeg hrvatskog kaznenog postupka. Nakon toga, razmotrit ćemo uređenje instituta supsidijarne tužbe u pozitivnom hrvatskom kaznenom procesnom pravu. U sklopu navedenoga osvrnut ćemo se na problematiku ovlaštenika prava na preuzimanje kaznenog progona te izložiti sustavni prikaz aktualne zakonske strukture instituta supsidijarne tužbe prateći prirodni tijek kaznenog postupka. Zatim ćemo detaljnije analizirati bitne odrednice tog instituta te za uočene manjkavosti pokušati dati prijedloge potencijalno boljih rješenja vodeći se spoznajama o pravnoj prirodi navedenog instituta te nekim rješenjima koje je predviđalo naše ranije zakonodavstvo. Zaključno, promotrit ćemo institut supsidijarne tužbe kroz prizmu europske pravne stečevine te ocijeniti aktualni status njegove usklađenosti s relevantnim odredbama europskog zakonodavstva.

Naposljetku, napominjemo kako ćemo se u ovom radu pojmovima supsidijarne tužbe, supsidijarnog tužitelja i oštećenika kao tužitelja ravnopravno koristiti kao različitim nazivima za isti institut. Zbog teorijske prikladnosti najčešće ćemo koristiti termin "supsidijarna tužba", termin "supsidijarni tužitelj" koristit ćemo kad želimo naglasiti osobu tužitelja, a terminom "oštećenik kao tužitelj" pretežno ćemo se koristiti na mjestima gdje zbog dosljednog i preciznog prikaza zakonskih rješenja postoji potreba da ostanemo u cijelosti vjerni zakonskom tekstu.

2. NASTANAK I RAZVOJ INSTITUTA SUPSIDIJARNE TUŽBE U AUSTRIJSKOM I HRVATSKOM KAZNENOM PROCESNOM PRAVU

Institut supsidijarne tužbe kakav danas poznaje i hrvatsko kazneno procesno pravo ima dugu tradiciju u zemljama bivše Habsburške monarhije čiji su pravni sustavi u najvećoj mjeri utemeljeni na recepciji austrijskog prava.¹ Kao tekovina mješovitog tipa kaznenog postupka karakterističnog za mnoge zemlje europske kontinentalne pravne tradicije, on ujedno predstavlja jamstvo ostvarivanja načela legaliteta kaznenog progona i korektiv načela oficijelnosti kaznenog progona, dviju bitnih odrednica kontinentalnih kazneno-procesnih sustava. Stoga ćemo, u cilju boljeg razumijevanja nastanka i razvoja tog instituta, u ovom poglavlju u mjeri u kojoj je to bitno za temu ovog rada inicijalno izložiti neke osnovne značajke položaja državnog tužitelja u sklopu suvremenog mješovitog tipa kaznenog postupka. Nakon toga, ukratko ćemo razmotriti genezu instituta supsidijarne tužbe u okviru austrijskog prava iz kojeg je on recipiran u hrvatski pravni sustav i iznijeti pravno-teoretske razloge njegova uvođenja. Zaključno, dat ćemo sažeti pregled njegova puta do današnjeg hrvatskog kaznenog procesnog zakonodavstva.

2.1. Položaj državnog tužitelja u kaznenom postupku mješovitog tipa

Suvremeni mješoviti tip kaznenog postupka, u koji spada i hrvatski kazneni proces, fuzija je elemenata optužnog (akuzatornog) i istražnog (inkvizitornog) tipa kaznenog postupka. Nastao početkom XIX. stoljeća kao izraz težnji za pomirenjem interesa da se osigura ravnopravan položaj tužitelja i optuženika pred neovisnim sudom te interesa da se učinkovito pronađu i kazne počinitelji kaznenih djela, iz akuzatornog je tipa kaznenog postupka on preuzeo jasno razgraničenje između funkcije optužbe i funkcije suđenja, a iz inkvizitornog posebnu ulogu državnog tužitelja da u slučaju ispunjenja zakonom propisanih uvjeta po službenoj dužnosti, neovisno o volji žrtava i oštećenika, pokreće progon određenih kaznenih djela.² Stoga u zemljama koje su prihvatile mješoviti tip kaznenog postupka funkciju kaznenog progona kao svoju službenu dužnost (načelo oficijelnosti) obavlja posebno, od suda neovisno tijelo³ koje se, ovisno o matičnom pravnom sustavu, naziva državno tužiteljstvo, javno

¹ V. Krapac, D., Lončarević, D., *Oštećenik kao tužitelj u krivičnom postupku*, Zrinski, Zagreb, 1985., str. 17.

² Opširnije o povijesnim tipovima kaznenog postupka v. Krapac, D., *Kazneno procesno pravo, Prva knjiga: Institucije*, III. izmijenjeno i dopunjeno izdanje, Narodne novine d.d., Zagreb, prosinac 2007., str. 15-22.

³ U Republici Hrvatskoj je to državno odvjetništvo koje Zakon o državnom odvjetništvu (Narodne novine br. 67/18, 21/22, dalje u tekstu: ZDO) definira kao samostalno i neovisno pravosudno tijelo ovlašteno i dužno postupati protiv počinitelja kaznenih djela i drugih kažnjivih djela, poduzimati pravne radnje radi zaštite imovine Republike Hrvatske te podnositi pravna sredstva za zaštitu Ustava Republike Hrvatske i zakona (čl. 3. st. 1. ZDO). Načelo oficijelnosti usvojilo je i hrvatsko pravo pa je tako državni odvjetnik Zakonom o kaznenom postupku (Narodne novine br. 152/08, 76/09, 80/11, 121/11, 91/12, 143/12, 56/13, 145/13, 152/14, 70/17, 126/19, 126/19,

tužiteljstvo, odnosno državno odvjetništvo.⁴ U takvim je pravnim sustavima pokretanje i započinjanje kaznenog postupka najčešće vezano uz načelo legaliteta kaznenog progona koje nalaže državnom tužitelju dužnost i obvezu pokretanja kaznenog postupka ako postoji osnovana sumnja da je određena osoba počinila kazneno djelo za koje se kazneni postupak pokreće po službenoj dužnosti, a nema zakonskih smetnji za progon te osobe.⁵ Svrha predmetnog načela ogleda se u jamstvu da će državna tijela kod pokretanja kaznenog postupka sa svim potencijalnim počiniteljima kaznenih djela za koja se goni po službenoj dužnosti postupati jednako i bez diskriminacije, vodeći se isključivo interesom pronalaska i procesuiranja počinitelja tih kaznenih djela bez obzira na njihov društveni ili politički status te ostale vanjske utjecaje koji bi mogli dovesti u pitanje objektivnost i nepristranost tijela kaznenog progona.⁶ S druge strane, neki pravni sustavi koji su usvojili mješoviti tip kaznenog postupka kod inicijacije kaznenog progona vode se i načelom oportuniteta, odnosno svrhovitosti prema kojem državni tužitelj može, čak i u slučajevima da postoji vjerojatnost postojanja pravnih pretpostavki kaznene odgovornosti počinitelja, ocjenjivati bi li s aspekta javnog interesa bilo oportuno protiv tog počinitelja pokretati kazneni progon.⁷

Iz navedenoga, dakle, možemo zaključiti da se u suvremenim kaznenim postupcima mješovitog tipa monopol na kazneni progon za kaznena djela koja se gone po službenoj dužnosti nalazi u rukama posebnog i od suda neovisnog tijela (državnog tužitelja, javnog tužitelja ili državnog odvjetnika) koje će, kad utvrdi ispunjenje svih propisanih pretpostavki i odsustvo procesnih smetnji za kazneni progon, biti dužno taj progon poduzeti, a u nekim pravnim sustavima i procijeniti je li poduzimanje kaznenog progona uopće svrhovito iz perspektive javnog interesa. Valja, stoga, primijetiti, da je kod poduzimanja kaznenog progona u takvim sustavima ključna *procjena* državnog tužitelja o tome postoje li procesne pretpostavke za poduzimanje kaznenog progona, odnosno procjena o tome je li poduzimanje tog progona u javnom interesu ili nije. Iako državni tužitelj kao nositelj monopola na kazneni progon u takvim sustavima mahom uživa ustavni i zakonski položaj⁸ koji mu jamči samostalnost i neovisnost

130/20, 80/22, dalje u tekstu: ZKP) određen kao ovlašteni tužitelj za kaznena djela za koja se kazneni postupak pokreće po službenoj dužnosti te se kazneni postupak za progon takvih djela provodi na njegov zahtjev (čl. 2. st. 1. i 2. ZKP-a).

⁴ V. Krapac, D., Lončarević, D., *op. cit.* (bilj. 1), str. 1.

⁵ Načelo legaliteta kaznenog progona usvojilo je i hrvatsko kazneno procesno pravo u čl. 2. st. 3. ZKP-a. Ipak, niti naše pravo to načelo ne usvaja beskompromisno pa postoje određene iznimke kod kojih državni odvjetnik može odustati od kaznenog progona prema načelu svrhovitosti (oportuniteta), v. čl. 206.c-206.e ZKP-a.

⁶ Opširnije o načelu legaliteta v. Krapac, D., *op. cit.* (bilj. 2), str. 77-83.

⁷ To načelo, primjerice, prihvaća francusko pravo. V. Krapac, D., Lončarević, D., *loc. cit.* (bilj. 4).

⁸ Prema čl. 121.a Ustava Republike Hrvatske (Narodne novine 56/90, 135/97, 08/98, 113/00, 124/00, 28/01, 41/01, 55/01, 76/10, 85/10, 05/14) i već spomenutom čl. 3. st. 1. ZDO državno odvjetništvo određeno je kao samostalno i neovisno pravosudno tijelo.

od drugih državnih tijela što posljedično stvara i uvjete za objektivnu i nepristranu ocjenu svih relevantnih okolnosti za donošenje odluke o kaznenom progonu, ipak postoji određena mogućnost da u toj procjeni dođe do pogreške ili propusta te kazneni progon ne bude poduzet unatoč tome što su se za njegovo poduzimanje ispunile sve potrebne zakonske pretpostavke.⁹ Do takvog propusta državnog tužitelja može doći nenamjerno, uslijed činjenice da je procjena ispunjenja zakonskih uvjeta za započinjanje kaznenog progona često vrlo složen proces koji podrazumijeva ocjenu čitavog kolopleta raznolikih čimbenika i okolnosti specifičnih za počinjenje svakog pojedinog kaznenog djela. Do nepoduzimanja, odnosno odustajanja od kaznenog progona može, međutim, doći i svjesnim postupanjem državnog tužitelja koji će, primjerice, temeljem vlastitog iskustva ponekad već iz kaznene prijave ocijeniti "isplati" li se za određeno kazneno djelo goniti ili ne pa na taj način vršiti svojevrsnu selekciju kaznenih djela za čiji progon smatra da bi mogao dovesti do osuđujuće presude.¹⁰ Konačno, do nepoduzimanja kaznenog progona unatoč tome što su za isti ispunjene sve zakonske pretpostavke može doći i zbog zlonamjernog postupanja državnog tužitelja koji na taj način želi pogodovati određenim počiniteljima kaznenih djela iz političkih razloga ili očekujući za sebe neku korist ili probitak.

Imajući u vidu spomenuti monopol državnog tužitelja koji proizlazi iz načela oficijelnosti, nameće se zaključak kako će u slučaju njegovog neopravdanog otklona kaznenog progona određena kaznena djela koja se gone po službenoj dužnosti ostati neprocesuirana te će doći do povrede javnog interesa za kažnjavanjem počinitelja kaznenog djela, ali i povrede privatnog interesa žrtve, odnosno oštećenika za time da počinitelj kaznenog djela bude kažnjen. U vezi s navedenim se, stoga, postavlja pitanje kontrole nad radom državnog tužitelja kad se radi o procjeni postojanja zakonskih pretpostavki za poduzimanje kaznenog progona, odnosno javlja se potreba za konstituiranjem određenih jamstava da će se kazneni postupak voditi i u onim slučajevima kad je državni tužitelj neopravdano propustio poduzeti kazneni progon.¹¹ Različiti pravni sustavi poznaju i različita rješenja ovog problema pa tako jedni predviđaju instancijsku kontrolu¹² administrativne prirode utemeljenu na hijerarhijskoj strukturi državnih

⁹ Tako i Novokmet, A., *Sudska kontrola nepokretanja kaznenog postupka – institucionalni i procesni aspekti*, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu (Zagreb), vol. 21, broj 2/2014, str. 658 i 659.

¹⁰ V. Krapac, D., Lončarević, D., *op. cit.* (bilj. 1), str. 3.

¹¹ *Ibid.*, str. 1.

¹² Određeni oblik instancijske kontrole poznaje i hrvatsko kazneno procesno pravo u slučajevima kad državni odvjetnik prema načelu svrhovitosti (oportuniteta) odbaci kaznenu prijavu ili odustane od kaznenog progona za kaznena djela za koja je zapriječena novčana kazna ili kazna zatvora do pet godina iako postoji osnovana sumnja da je to kazneno djelo počinjeno, u slučaju ispunjenja zakonom propisanih uvjeta. Kontrolu takve odluke državnog odvjetnika ZKP predviđa omogućavanjem žrtvi i podnositelju kaznene prijave da protiv iste podnesu pritužbu višem državnom odvjetniku. Ako viši državni odvjetnik utvrdi da odluka nižeg državnog odvjetnika o odbacivanju kaznene prijave, odnosno odustajanju od kaznenog progona nije bila osnovana, naložit će nižem državnom odvjetniku da odmah nastavi rad na predmetu i o tome izvijestiti žrtvu, okrivljenika i podnositelja prijave (čl.

tijela koja omogućava višem tijelu da na vlastitu inicijativu ili na inicijativu treće osobe naredi podređenom tijelu vršenje kaznenog progona. Drugi pak predviđaju sudsku kontrolu¹³ ispravnosti odluka javnih, odnosno državnih tužitelja o poduzimanju kaznenog progona, a treći tu kontrolu ostvaruju na način da omogućuju nekoj drugoj osobi (najčešće žrtvi ili oštećeniku) da stupi na mjesto državnog tužitelja i vrši kazneni progon u slučajevima kad ga je on neopravdano otklonio.¹⁴

2.2. Geneza instituta supsidijarne tužbe u austrijskom kaznenom procesnom pravu

Potonje rješenje prihvatilo je austrijsko pravo u obliku instituta supsidijarne tužbe čiji je glavni zagovornik bio profesor pravnog fakulteta u Beču Julius Glaser.¹⁵ U bitnome, Glaser kritizira koncept prema kojem se isključivi monopol na kazneni progon nalazi u rukama državnih tijela i navodi kako je pravedna zadovoljština jedan od elemenata kazne za čiju primjenu oštećenik ima interes koji se razlikuje od interesa ostalih pripadnika zajednice za očuvanjem pravnog poretka. On, stoga, ne prihvaća da bi opravdani državni interesi za procesuiranjem počinitelja kaznenih djela i zaštitom pravnih dobara morali ukinuti opravdani zahtjev oštećenika i isključiti ga tamo gdje s njime ne mogu doći u koliziju te zaključuje da se oštećeniku mora dozvoliti podnošenje optužbe u slučaju kad je to javni tužitelj propustio učiniti te da mu se u kaznenom postupku čak i kad se on vodi na inicijativu javnog tužitelja moraju

206.c ZKP-a). S obzirom na to da je osigurana instancijska kontrola ovakve odluke državnog odvjetnika, ZKP u navedenom slučaju izrijeком isključuje mogućnost preuzimanja kaznenog progona od strane žrtve, odnosno oštećenika kao tužitelja.

¹³ Svojevrsnu kombinaciju instancijske i sudske kontrole predviđa njemačko kazneno procesno pravo u institutu tzv. naređivanja podizanja optužbe (*das Klageerzwingungsverfahren*). Prema navedenom, u slučaju da državni odvjetnik odbaci kaznenu prijavu ili po okončanju istrage odustane od kaznenog progona mora o tome obavijestiti podnositelja kaznene prijave. Podnositelj, ako je ujedno i oštećenik, protiv takve odluke državnog odvjetnika ima pravo prigovora višem državnom odvjetniku koji u prvom stupnju odlučuje o oštećenikovom prigovoru. Ne bude li zadovoljan odlukom višeg državnog odvjetnika, oštećenik može o navedenome zatražiti odluku višeg zemaljskog suda (*das Oberlandesgericht*) koji će, u slučaju da zahtjev oštećenika ocijeni opravdanim, odlučiti o podizanju optužnice. Iako njemački zakon provedbu navedene odluke o podizanju optužnice stavlja u ruke državnog odvjetnika, ona je za njega obvezujuća i po njoj će biti dužan postupiti bez mogućnosti priziva nekom višem tijelu (v. §171, 172 i 175 Zakona o kaznenom postupku (*Strafprozeßordnung*) u verziji priopćenja od 7. travnja 1987. (BGBl. I str. 1074, 1319), koji je posljednji put izmijenjen člankom 2. zakona od 26. srpnja 2023. (BGBl. 2023 I br. 203). Navedenom se institutu prigovara ugrožavanje akuzatornog načela budući da se njime realizacija tužiteljeve inicijative za kazneni progon zahtijeva od suda a opravdano se dovodi u pitanje i koliko će savjesno državni odvjetnik kojem je od suda naređeno da podigne optužnicu vršiti svoju dužnost budući da se to kosi s njegovim prvobitnim uvjerenjem. V. Loewe-Rosenberg, *Die Strafprozessordnung und das Gerichtsverfassungsgesetz, Grosskommentar*, 23. Aufl. II Band, komentar uz par. 175 StPO, Rdn 137 i sl., navedeno prema: Krapac, D., Lončarević, D., *op. cit.* (bilj. 1), str. 17. Talijansko pravo, s druge strane, pretpostavlja sudsku kontrolu svakom odustanku državnog odvjetnika od kaznenog progona, bez obzira na iniciranje te kontrole od strane oštećenika. Opširnije v. Novokmet, A., *op. cit.* (bilj. 9), str. 652.

¹⁴ V. Krapac, D., Lončarević, D., *op. cit.* (bilj. 1), str. 2.

¹⁵ *Gesamelte kleinere Schriften über Strafrecht, Civil- und Straf- prozess, von Dr. Julius Glaser*, I. Band, Wien 1868, str. 429-467 i 431-436, navedeno prema Krapac, D., Lončarević, D., *op. cit.* (bilj. 1), str. 18-19.

osigurati sva procesna prava koja ne služe samo ostvarivanju odštetnog zahtjeva, nego i nastojanju da dođe do okrivljenikove osude.

Ovim se postavkama kod uređenja instituta supsidijarne tužbe vodio i nacrt austrijskog zakona o kaznenom postupku iz 1872. godine te je u njemu kao polazišna osnova za uređenje tog instituta prihvaćena ideja kako otklanjanje javnog tužitelja da poduzme kazneni progon ne može jednostavno dokinuti i pravo oštećenika na progon počinitelja kaznenog djela.¹⁶ U svrhu očuvanja delikatnog procesnog balansa i zaštite okrivljenika od mogućeg šikanoznog postupanja oštećenika koji preuzima kazneni progon, u nacrt su unesena i određena ograničenja njegovih prava pa su u tom smislu, između ostaloga, predviđeni sudska kontrola preuzimanja gonjenja od strane oštećenika, pravo prigovora protiv optužnice koju je podnio supsidijarni tužitelj, presumirani odustanak od kaznenog progona uslijed propuštanja rokova za poduzimanje određenih radnji, ali i prilično radikalno ograničenje u vidu uskrate supsidijarnom tužitelju prava na podnošenje pravnog lijeka protiv presude.¹⁷

Uz neke manje izmjene, temeljem navedenog nacrtu 4. travnja 1873. godine donesen je austrijski *Strafprozessordnung* (dalje u tekstu: austrijski ZKP iz 1873. godine) koji je udario temelje mješovitog tipa kaznenog postupka u Hrvatskoj te u bitnome odredio i izgled instituta supsidijarne tužbe, odnosno oštećenika kao tužitelja u današnjem hrvatskom kaznenom procesnom pravu. Prema tom zakonu,¹⁸ samo privatni učesnik (*der Privatbeteiligte*), dakle samo oštećenik koji je u kaznenom postupku postavio imovinskopравни zahtjev, ima pravo u slučaju kad je javni tužitelj odustao od kaznenog progona ili ga nije pokrenuo stupiti u njegovu procesnu poziciju i preuzeti kazneni progon (*der Privatbeteiligte als Subsidiarankläger*). Ako javni tužitelj odustane od progona prije pravomoćnosti optužnice, o tome mora obavijestiti privatnog učesnika koji u roku od tri dana može zahtijevati provođenje istrage, odnosno izjaviti da ostaje pri kaznenom progonu. Ako on, pak, o odustanku javnog tužitelja ne bi bio obaviješten, izjavu o preuzimanju progona može podnijeti u roku od tri mjeseca od obustavljanja postupka. Izjava privatnog učesnika o preuzimanju kaznenog progona uvijek prolazi sudsku kontrolu višeg suda koji rješenjem odlučuje o tome odobrava li ili ne odobrava navedeno preuzimanje progona. Ako je javni tužitelj odustao od progona nakon pravomoćnosti optužnice, privatni učesnik koji je o tome obaviješten mora u roku od osam dana prvostupanjskom sudu izjaviti da preuzima gonjenje. Ako pak javni tužitelj od progona

¹⁶ Kaserer, J., *Die Strafprozessordnung vom 23. Mai 1873 und deren Einführungsgesetz mit Materialien*, II. Teil, str. 25, navedeno prema Krapac, D., Lončarević, D., *op. cit.* (bilj. 1), str. 19.

¹⁷ V. Krapac, D., Lončarević, D., *op. cit.* (bilj. 1), str. 19.

¹⁸ V. *ibid.*, str. 20-21.

odustane na glavnoj raspravi, privatni učesnik ima pravo dati izjavu o preuzimanju progona samo ako je na raspravi prisutan, a ako s rasprave izostane smatrat će se da je odustao od progona i sud će morati okrivljenika osloboditi od optužbe i obustaviti postupak. Nakon preuzimanja kaznenog progona, privatni učesnik koji je kao supsidijarni tužitelj stupio na mjesto javnog tužitelja načelno ima sva prava koja pripadaju i javnom tužitelju, uz izvjesna ograničenja po uzoru na institut privatnog tužitelja, odnosno ograničenja onih prava koja javnom tužitelju pripadaju kao nositelju javne vlasti. Javni tužitelj pridržava pravo u bilo kojem trenutku preuzeti kazneni progon od supsidijarnog tužitelja u kojem se slučaju ovaj ponovno vraća u procesnu poziciju privatnog učesnika.

2.3. Povijesni pregled instituta supsidijarne tužbe u hrvatskom kaznenom procesnom pravu

Ovako uređen institut supsidijarne tužbe našao je svoj put i do našeg pravnog podneblja. Budući da sve do 1929. godine¹⁹ na području današnje Republike Hrvatske nije došlo do unifikacije kaznenog zakonodavstva, na pojedinim državnim područjima taj se institut primjenjivao u okviru različitih partikularnih propisa koji su na njima važili. U Istri i Dalmaciji se on tako primjenjivao u izvornom obliku u okviru austrijskog ZKP-a iz 1873. godine. S druge strane, u okviru opsežne ekonomske, kulturne i pravne reforme koja je u Hrvatskoj započela dolaskom na vlast bana Ivana Mažuranića, 1875. godine donesen je Kazneni postupnik za Hrvatsku i Slavoniju (dalje u tekstu: hrvatski ZKP iz 1875. godine) koji je na tim područjima zamijenio dotadašnji Kazneni postupak za carevinu austrijsku iz 1853. godine zasnovan na inkvizitornom načelu. Tim je zakonom, koji se u najvećem dijelu ugledao na austrijski ZKP iz 1873. godine, u hrvatski pravni poredak implementiran i institut supsidijarne tužbe u neizmijenjenom obliku u odnosu na svoj austrijski uzor. Na području Međimurja kazneni je postupak pak bio reguliran ugarskim zakonikom članak XXXIII iz 1896. godine koji je također poznavao institut supsidijarne tužbe u bitnome sličan austrijskom modelu. Ipak, on je sadržavao dvije bitne razlike koje su se ogledale u činjenici da mogućnost oštećenikova preuzimanja kaznenog progona nije bila vezana uz postavljanje imovinskopravnog zahtjeva u kaznenom postupku te je supsidijarni tužitelj mogao uložiti žalbu na sudsku odluku o obustavi postupka povodom prigovora protiv optužnice, odnosno oštećenik je imao pravo priziva protiv prvostupanjske presude na štetu optuženika.

¹⁹ Za detaljan povijesni pregled instituta supsidijarne tužbe u jugoslavenskom pravu prije prve unifikacije kaznenog procesnog prava u Jugoslaviji v. *ibid.*, str. 22-29.

Iako je dio domaće stručne javnosti, uključujući i uglednog stručnjaka za kazneno procesno pravo Nikolu Ogorelicu,²⁰ bio izrazito kritički nastrojen prema institutu supsidijarne tužbe, on je ipak prihvaćen i novim Zakonikom o sudskom krivičnom postupku iz 1929.²¹ godine (dalje u tekstu: ZSKP iz 1929. godine) kojim je prvi puta unificirano kazneno procesno pravo na području svih zemalja stare Jugoslavije. Tim je zakonikom supsidijarna tužba u najvećem dijelu uređena po uzoru na hrvatski ZKP iz 1875. godine, iako ipak nešto manje restriktivno, a najvažnije razlike u odnosu na prethodno uređenje ogledale su se u tome što je novi zakonik odluku o preuzimanju progona stavio u ruke suda pred kojim se vodi postupak, a samo iznimno višeg suda te je privatnom učesniku dozvolio podnošenje pravnih lijekova protiv presude, kao i traženje ponavljanja kaznenog postupka.

U svojevrsnom pravnom vakuumu nastalom za vrijeme II. svjetskog rata, institut supsidijarne tužbe održao se u određenom obliku na teritoriju današnje Hrvatske kroz propise o kaznenom postupku pred sudovima narodnooslobodilačkih odbora koje je donosio ZAVNOH sve do usvajanja Zakona o krivičnom postupku iz 1948. godine kojim navedeni institut nije bio predviđen budući da ga sovjetsko pravo po uzoru na koje je taj zakon bio sastavljen nije poznavalo. Ipak, takvo normativno stanje nije predugo potrajalo pa je već 1953. godine donesen novi Zakonik o krivičnom postupku koji se potpuno odmiče od svojih sovjetskih uzora i ugleda na svoje prethodnike ponikle na zasadama austrijskog kaznenog procesnog prava. Njime je na području nove Jugoslavije tako ponovno uspostavljen institut supsidijarne tužbe u najvećoj mjeri uređen po uzoru na ZSKP iz 1929. godine uz vrlo bitnu razliku u tome što je novi zakonik pravo na supsidijarnu tužbu dao svakom oštećeniku, bez obzira je li se on sa svojim imovinskopравnim zahtjevom pridružio kaznenom postupku kao privatni učesnik ili nije.²² Ovakvo je uređenje instituta supsidijarne tužbe, uz nastavak trenda određenih poboljšanja procesnog položaja oštećenika, u potpunosti usvojio i Zakon o krivičnom postupku iz 1976. godine koji je nakon osamostaljenja Republike Hrvatske preuzet²³ u moderno hrvatsko kazneno procesno pravo, a predmetno su rješenje uz neke manje izmjene usvojili i njegov

²⁰ Ogorelica je smatrao da institut supsidijarne tužbe prenosi javno pravo na kazneni progon u nepouzdanu ruku privatnih osoba što bi lako moglo otvoriti vrata objesnim, lakoumnim, neosnovanim i zlonamjernim progonima i dodatno otežati već ionako težak položaj okrivljenika u kaznenom postupku. Ističe, nadalje, i da je to institut koji oštećeniku nameće dodatan trud, neugodnosti i troškove pa na taj način zapravo postaje sredstvom određene kaste i imućnijima otvara mogućnost da po svojoj želji šikaniraju okrivljenika i sudove. V. *Mjesečnik pravničkoga društva u Zagrebu*, god. XXIII (1897), str. 415-418, navedeno prema Krapac, D., Lončarević, D., *op. cit.* (bilj. 1), str. 27-28.

²¹ Za opširniji prikaz rješenja navedenog Zakonika v. Krapac, D., Lončarević, D., *op. cit.* (bilj. 1), str. 29-31.

²² Detaljnije o institutu supsidijarne tužbe u kaznenom procesnom pravu nove Jugoslavije v. *ibid.*, str. 31-35.

²³ V. Zakon o preuzimanju Zakona o krivičnom postupku, Narodne novine br. 53/1991 i Zakon o krivičnom postupku (pročišćeni tekst), Narodne novine br. 34/93.

nasljednik, Zakon o kaznenom postupku iz 1997. godine, te Zakon o kaznenom postupku iz 2008. godine koji s određenim izmjenama i dopunama vrijedi i danas. O uređenju instituta supsidijarne tužbe u pozitivnom hrvatskom kaznenom procesnom pravu bit će riječi *infra* u nastavku ovog rada.

3. INSTITUT SUPSIDIJARNE TUŽBE U POZITIVNOM HRVATSKOM KAZNENOM PROCESNOM PRAVU

Institut supsidijarne tužbe razrađuje se u glavi V. ZKP-a koja se bavi tematikom prava i procesnog položaja žrtve, oštećenika te privatnog tužitelja. Iako 3. poglavlje navedene glave koje nosi naslov "Oštećenik kao tužitelj" sadrži glavninu odredbi kojima se uređuje predmetni institut, njime nisu obuhvaćene sve odredbe kojima je on reguliran pa možemo reći da ga s nomotehničkog aspekta karakterizira fragmentarna struktura.²⁴ Prije prelaska na detaljno razmatranje tih odredbi, u sklopu ovog poglavlja inicijalno ćemo se osvrnuti na problematiku ovlaštenika prava na preuzimanje kaznenog progona. Nakon toga sustavno i cjelovito ćemo izložiti strukturu instituta supsidijarne tužbe, odnosno oštećenika kao tužitelja prema aktualnom zakonskom uređenju, a potom i kritički analizirati njegove bitne odrednice i specifičnosti. U slučaju detektiranih manjkavosti pokušat ćemo dati prijedloge potencijalno boljih rješenja.

3.1. Ovlaštenici prava na preuzimanje kaznenog progona

Krug osoba ovlaštenih da nastupe u ulozi supsidijarnog tužitelja tijesno je povezan sa zakonskim uređenjem procesnih subjekata žrtve i oštećenika koje je od uvođenja pojma žrtve u hrvatsko kazneno procesno pravo doživjelo znatne promjene. Aktualno uređenje tih pojmova u najvećoj je mjeri rezultat usvajanja Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o kaznenom postupku²⁵ iz 2017. godine kojim je u hrvatsko zakonodavstvo transponirana Direktiva 2012/29/EU o uspostavi minimalnih standarda za prava, potporu i zaštitu žrtava kaznenih djela.²⁶ Navedenim izmjenama i dopunama promijenjeni su opseg i međuodnos pojmova žrtve i oštećenika kao i njihove zakonske definicije te su "presložena" pojedina procesna prava koja

²⁴ Tako se, primjerice, neke odredbe kojima se institut supsidijarnog tužitelja razrađuje nalaze u poglavljima ZKP-a u kojima se nalazi *sedes materiae* za pojedine faze kaznenog postupka u kojima dolazi do preuzimanja kaznenog progona (e.g. u glavi XVII. ZKP-a koja se bavi istragom čl. 225. propisan je način na koji žrtva koja je preuzela kazneni progon sucu istrage predlaže provođenje istrage).

²⁵ Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o kaznenom postupku, Narodne novine br. 70/17 (dalje u tekstu: ZIDZKP/2017 ili izmjene i dopune ZKP-a iz 2017. godine).

²⁶ Direktiva 2012/29/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 25. listopada 2012. o uspostavi minimalnih standarda za prava, potporu i zaštitu žrtava kaznenih djela te o zamjeni Okvirne odluke Vijeća 2001/220/PUP, SL L 315, 14. 11. 2012. (dalje u tekstu: Direktiva 2012/29/EU ili Direktiva)

tim procesnim subjektima stoje na raspolaganju.²⁷ U nastavku ćemo, stoga, u bitnim crtama analizirati na koji su se način navedene promjene odrazile na krug ovlaštenika prava na preuzimanje kaznenog progona.

3.1.1. Razgraničenje pojmova žrtve i oštećenika u hrvatskom kaznenom procesnom pravu

Pod žrtvom kaznenog djela prema ZKP-u podrazumijeva se tako fizička osoba koja je pretrpjela fizičke i duševne posljedice, imovinsku štetu ili bitnu povredu temeljnih prava i sloboda koji su izravna posljedica kaznenog djela (*tzv. izravna žrtva*),²⁸ kao i bračni i izvanbračni drug, životni partner ili neformalni životni partner te potomak, a ako njih nema, predak, brat i sestra one osobe čija je smrt izravno prouzročena kaznenim djelom te osoba koju je ona na temelju zakona bila dužna uzdržavati (*tzv. neizravne žrtve*).²⁹ S druge strane, ZKP pod pojam oštećenika podvodi žrtvu kaznenog djela, ali i pravnu osobu na čiju je štetu kazneno djelo počinjeno pod uvjetom da sudjeluju u postupku u svojstvu oštećenika, odnosno da su se kao oštećenik prijavile do podizanja optužnice policiji ili državnom odvjetništvu, a do završetka rasprave sudu.³⁰

Iz navedenih je zakonskih definicija vidljivo kako je ZKP kod određivanja pojma žrtve kaznenog djela *expressis verbis* precizirao kako se pod isti mogu podvesti samo fizičke, a ne i pravne osobe³¹ što predstavlja odmak od prijašnjeg zakonskog uređenja žrtve prema kojem su se pod taj pojam mogle podvesti i pravne i fizičke osobe.³² Na ovaj se korak zakonodavac odlučio zbog toga što se prava koja su žrtvi zajamčena važećim ZKP-om primarno odnose na

²⁷ Navedene izmjene u skladu su s kontinuiranim europskim i međunarodnim tendencijama poboljšavanja procesnog položaja žrtve u kaznenom postupku. Opširnije o tome v. Tomašević, G.; Pajčić, M., *Subjekti u kaznenom postupku: pravni položaj žrtve i oštećenika u novom hrvatskom kaznenom postupku*, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, vol. 15, br. 2, 2008., str. 820 i sl.

²⁸ Razlikovanje između izravnih i neizravnih žrtava kaznenog djela ZKP je preuzeo iz Direktive (v. *Recital* 19 i čl. 2. st. 1. t. (a) i. i ii.) O tome opširnije v. Burić, Z. *Novi položaj žrtve u kaznenom postupku – u povodu obveze transponiranja odredaba Direktive 2012/29/EU u hrvatski kaznenopravni sustav*, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu (Zagreb), vol. 22, broj 2/2015, str. 394.

²⁹ Čl. 202. st. 11. ZKP-a.

³⁰ Čl. 202. st. 12. u vezi s čl. 46. st. 1. ZKP-a.

³¹ Takvo zakonsko uređenje pojma žrtve u bitnome odgovara pojmu žrtve u užem (pravnom) smislu koji u viktimološkoj literaturi obuhvaća samo fizičku osobu kojoj je neko dobro ili pravo kaznenim djelom izravno ugroženo, povrijeđeno ili uništeno nasuprot pojmu žrtve u širem smislu koji obuhvaća svaku osobu, fizičku ili pravnu, kojoj je neposredno ili posredno neko dobro ili pravo kaznenim djelom ugroženo povrijeđeno ili uništeno. V. Šeparović, Z., *Viktimologija: studije o žrtvama*, Pravni fakultet u Zagrebu, Zagreb, 1987., str. 99.

³² U čl. 202. st. 11. Zakona o kaznenom postupku (Narodne novine br. 152/08, 76/09, 80/11, 121/11, 91/12, 143/12, 56/13, 145/13, 152/14) žrtva kaznenog djela bila je definirana kao osoba koja zbog počinjenja kaznenog djela trpi fizičke i duševne posljedice, imovinsku štetu ili bitnu povredu temeljnih prava i sloboda što je dozvoljavalo interpretaciju prema kojoj su se pod taj pojam mogle podvesti i fizičke i pravne osobe.

potporu i zaštitu izvan kaznenog postupka³³ pa je u praksi teško zamisliti kako bi to tijela kaznenog postupka trebala postupati s posebnim obzirom prema pravnoj osobi kao žrtvi kaznenog djela i na koji bi to način pravna osoba kao žrtva uopće mogla trpjeti fizičke i duševne posljedice zbog počinjenja kaznenog djela ili sekundarnu viktimizaciju.³⁴ Stoga je ZIDZKP/2017³⁵ isključio pravne osobe iz pojma žrtve kako ga definira ZKP.

3.1.2. Žrtva, oštećenik i pravna osoba na čiju je štetu kazneno djelo počinjeno kao ovlaštenici prava na preuzimanje kaznenog progona

Spomenutim izmjenama i dopunama ZKP-a iz 2017. godine učinjena je i reorganizacija procesnih prava žrtve i oštećenika pa su tako određena procesna prava, uključujući i pravo na obavještenost o odbacivanju kaznene prijave i odustajanju državnog odvjetnika od kaznenog progona te pravo preuzimanja kaznenog progona umjesto državnog odvjetnika, izdvojena iz oštećenikova "arsenala" i preseljena u krug prava koja pripadaju žrtvi kaznenog djela.³⁶ Posljedično, izmijeniti je valjalo i pojedine odredbe ZKP-a kojima je uređen institut supsidijarne tužbe pa je u zakonskom poglavlju koje se bavi tim institutom i ostalim povezanim odredbama pojam oštećenika zamijenjen pojmom žrtve s obzirom da je ona sukladno članku 43. stavku 1. točki 8. ZKP-a postala glavnim nositeljem prava na preuzimanje kaznenog progona.³⁷

Budući da se, kako je prethodno već navedeno, pod žrtvom kaznenog postupka prema zakonskoj definiciji podrazumijeva samo fizička osoba koja trpi izravne posljedice kaznenog djela, strogim bi se gramatičkim tumačenjem odredbi koje uređuju institut supsidijarne tužbe u kojima je pojam oštećenika zamijenjen pojmom žrtve moglo zaključiti kako pravne osobe oštećene kaznenim djelom više nemaju pravo na preuzimanje kaznenog progona od državnog odvjetnika. Promatrano izolirano, ovakvo bi rješenje predstavljalo diskriminaciju pravnih osoba u odnosu na fizičke jer bi ih se, iako i same mogu trpjeti posljedice kaznenih djela, time onemogućilo da u slučajevima kad za to imaju interes preuzmu kazneni progon.³⁸ Navedeni je problem, stoga, zakonodavac riješio posebnim reguliranjem položaja pravne osobe na čiju je štetu kazneno djelo počinjeno te je određeni krug žrtvinih prava, među kojima i pravo da ona

³³ Burić, Z. *op.cit.* (bilj. 28), str. 393.

³⁴ U tom smislu i Moslavac, B., *Postupovna prava žrtava u hrvatskom i austrijskom kaznenom postupku*, Hrvatska pravna revija, 02 / God. 12, br. 2, veljača 2012.

³⁵ V. čl. 58. ZIDZKP/2017.

³⁶ Usp. čl. 5. i 14. ZIDZKP/2017 te čl. 43. i 51. ZKP-a.

³⁷ V. čl. 55., 57., 58., 59. i dr. ZKP-a u vezi s čl. 18., 19., 20. i 21. ZIDZKP/2017.

³⁸ U tom smislu i Burić navodi kako pravne osobe, iako se više *stricto sensu* ne smatraju žrtvama, imaju opravdani interes da se u kaznenom postupku koriste nekim pravima koja su primarno vezana uz ulogu žrtve. Kao primjer takvog prava navodi i pravo preuzimanja kaznenog progona. V. Burić, Z., *loc. cit.* (bilj. 33).

bude obaviještena o odbacivanju kaznene prijave i odustajanju državnog odvjetnika od kaznenog progona te pravo da preuzme kazneni progon umjesto državnog odvjetnika, kao i pravo da sudjeluje u kaznenom postupku kao oštećenik, izričitom zakonskom odredbom dodijelio i toj kategoriji procesnih sudionika.³⁹ Uz to, propisao je i da se odredbe ZKP-a kojima se uređuje ostvarivanje navedenih prava od strane žrtve kaznenog djela na odgovarajući način primjenjuju i na pravnu osobu na čiju je štetu kazneno djelo počinjeno.⁴⁰ Iz navedenoga, stoga, proizlazi kako pri tumačenju odredbi ZKP-a kojima se razrađuje institut supsidijarne tužbe ovlaštenicima prava na preuzimanje kaznenog progona treba smatrati žrtvu koja se u navedenim odredbama *explicite* i navodi kao titular predmetnog prava, ali i pravnu osobu na čiju je štetu kazneno djelo počinjeno koja se tim odredbama samo implicira⁴¹ kao nositelj predmetnog prava.

Valja, stoga, primijetiti kako je izmjenama i dopunama ZKP-a iz 2017. godine zakonodavac napravio odmak od ranijeg zakonskog uređenja, kao i odmak od svog austrijskog uzora koji pravo na preuzimanje kaznenog progona stavlja isključivo u ruke oštećenika.⁴² Iako su pojam žrtve kaznenog djela i pojam pravne osobe na čiju je štetu kazneno djelo počinjeno konstitutivni elementi pojma oštećenika kako ga definira ZKP, ovakvo određenje ipak predstavlja bitnu razliku u odnosu na prijašnje stanje budući da ne pretpostavlja prijavu sudjelovanja u postupak, kao niti bilo kakvu drugu prethodnu aktivnost tih procesnih sudionika kao uvjet za stjecanje prava na preuzimanje kaznenog progona pa oni do trenutka primanja obavijesti⁴³ o odustanku od kaznenog progona mogu zadržati potpunu procesnu pasivnost. Na opisani je način zakonodavac izmjenama i dopunama ZKP-a iz 2017. godine dodatno ojačao procesni položaj žrtve u hrvatskom kaznenom procesnom pravu i učinio institut supsidijarne tužbe dostupnim širem krugu procesnih sudionika, a ne samo onima koji su svoj interes za sudjelovanjem u postupku već iskazali prijavom da u njemu sudjeluju u svojstvu oštećenika. Time je, uz olakšavanje pristupa zaštiti privatnog interesa žrtve, dodatno ojačan i aspekt javnog

³⁹ Čl. 43. st. 7. ZKP-a. Uz *supra* navedena prava iz čl. 43. st. 1. t. 8. ZKP-a pravnoj osobi na čiju je štetu kazneno djelo počinjeno priznaju se i prava žrtve na obavijest državnog odvjetnika o poduzetim radnjama povodom njezine prijave i podnošenje pritužbe višem državnom odvjetniku kao i pravo da na njezin zahtjev bude obaviještena o svakoj odluci kojom se pravomoćno okončava kazneni postupak.

⁴⁰ *Ibid.*

⁴¹ V. čl. 55. st. 7. ZKP-a kojim se regulira preuzimanje kaznenog progona od strane pravnog sljednika pravne osobe koja je prestala postojati u tijeku postupka.

⁴² Usp. čl. 55. st. 1. Zakona o kaznenom postupku (Narodne novine br. 152/08, 76/09, 80/11, 121/11, 91/12, 143/12, 56/13, 145/13, 152/14) i čl. 67. st. 6, t. 3. austrijskog Zakona o kaznenom postupku (*Strafprozessordnung*, BGBl. br. 631/1975 *et. al.* do zaključno BGBl. I Nr. 1/2023) s čl. 55. st. 1. ZKP-a.

⁴³ V. čl. 55. st. 1. ZKP-a.

interesa koji se ogleda u kontrolnoj funkciji koju institut supsidijarne tužbe ima u odnosu na rad državnog odvjetnika i očuvanje načela legaliteta kaznenog progona.

Dakako, uz navedeno valja istaknuti kako činjenica da se oštećenik u člancima 51. i 55. ZKP izrijeком ne spominje kao ovlaštenik prava na preuzimanje kaznenog progona ne znači da njemu to pravo ne pripada. Ovo stoga što su pojmom oštećenika prema zakonskoj definiciji obuhvaćene žrtva kaznenog djela i pravna osoba na čiju je štetu kazneno djelo počinjeno, a koje žele aktivno sudjelovati u kaznenom postupku u cilju promicanja vlastitih procesnih interesa pa *argumento a maiore ad minus* valja odredbe kojima se u ZKP-u razrađuje institut supsidijarne tužbe tumačiti na način kao da to pravo pripada i oštećeniku.⁴⁴ Analogno, isti zaključak valja izvesti i u vezi povezanog prava na obavještenost o odbacivanju kaznene prijave i odustajanju državnog odvjetnika od kaznenog progona koje je izmjenama i dopunama ZKP-a iz 2017. godine također izdvojeno iz kataloga oštećenikovih prava i dodijeljeno žrtvi. Svrha tih izmjena nije, naime, bila u tome da se navedena prava uskrate oštećeniku, već je njihov glavni *ratio* bilo upravo proširenje kruga procesnih sudionika kojima su ta prava dostupna, odnosno snižavanje praga procesnog angažmana koji je potreban da bi se ispunile procesne pretpostavke za njihovo ostvarivanje. Svako drugačije tumačenje relevantnih zakonskih odredbi bilo bi neprihvatljivo budući da bi *de facto* predstavljalo sankcioniranje žrtve i pravne osobe na čiju je štetu kazneno djelo počinjeno zbog toga što su iskazale interes za aktivnim sudjelovanjem u kaznenom postupku i preuzele ulogu oštećenika.

Slijedom navedenoga, možemo, dakle, zaključiti da u ulozi supsidijarnog tužitelja *de lege lata* mogu nastupiti izravne i neizravne žrtve kaznenog djela, pravne osobe na čiju je štetu kazneno djelo počinjeno, ali i osobe koje u kaznenom postupku sukladno odredbama ZKP-a i prije preuzimanja kaznenog progona već imaju status oštećenika. U vezi s tim, *de lege ferenda* smatramo da bi radi preglednosti i otklanjanja potencijalnih nedoumica bilo oportuno u poglavlju 3. glave V. ZKP-a izrijeком propisati da se, osim žrtve kaznenog djela, u ulozi oštećenika kao tužitelja može pojaviti i pravna osoba na čiju je štetu kazneno djelo počinjeno, ali i oštećenik. Iako ovakav zaključak već proizlazi iz teleološke i logičke interpretacije cjeline zakonskog teksta, smatramo da bi se opisanom zakonodavnom intervencijom doprinijelo njegovoj jasnoći.

⁴⁴ Ovakav zaključak implicira i sam ZKP u čl. 56. st. 1. kojim je propisana dužnost *oštećenika* da se odmah očituje o nastavku kaznenog progona u slučaju kad državni odvjetnik odustane od optužbe na raspravi. Ako pak oštećenik ne dođe na raspravu, a uredno je pozvan ili mu se poziv nije mogao uručiti zbog neprijavljivanja sudu promjene adrese ili boravišta, smatrat će se da ne želi nastaviti progon. Iz navedene je formulacije razvidno kako ZKP podrazumijeva i oštećenika kao ovlaštenika prava na preuzimanje kaznenog progona.

3.2. Sustavni prikaz strukture instituta oštećenika kao tužitelja

Načelo legaliteta kaznenog progona kao jedno od temeljnih načela hrvatskog kaznenog procesnog prava obvezuje državnog odvjetnika na pokretanje kaznenog postupka ako postoji osnovana sumnja da je određena osoba počinila kazneno djelo za koje se kazneni postupak pokreće po službenoj dužnosti, a nema zakonskih smetnji za progon te osobe.⁴⁵ Međutim, ako državni odvjetnik ustanovi da nema osnova za pokretanje ili provođenje kaznenog progona, na njegovo mjesto može stupiti žrtva u ulozi oštećenika kao tužitelja uz ZKP-om određene uvjete⁴⁶ o kojima će riječi biti u nastavku ovog izlaganja. Ipak, ovdje valja istaknuti i kako u kaznenom postupku prema maloljetniku oštećenik ne može stupiti na mjesto tužitelja jer je u takvim postupcima prema izričitoj zakonskoj odredbi jedini ovlašteni tužitelj državni odvjetnik.⁴⁷ Stoga se sve što je u ovom radu rečeno o preuzimanju kaznenog progona od strane oštećenika kao tužitelja u hrvatskom kaznenom procesnom pravu odnosi na preuzimanje kaznenog progona punoljetnih osoba počinitelja kaznenih djela. Isto tako, do preuzimanja kaznenog progona od strane oštećenika kao tužitelja ne može doći niti u slučajevima odbacivanja kaznene prijave prema načelu oportuniteta.⁴⁸

3.2.1. Ostvarivanje prava na preuzimanje kaznenog progona

Do preuzimanja kaznenog progona može, dakle, doći u slučaju kad državni odvjetnik utvrdi da nema osnova za progon za kazneno djelo za koje se kazneni postupak pokreće po službenoj dužnosti ili kad utvrdi da nema osnova za progon protiv neke od prijavljenih osoba.⁴⁹ Državni odvjetnik dužan je o tome u roku od osam dana izvijestiti žrtvu⁵⁰ i uputiti ju da može sama poduzeti progon, a tako će postupiti i sud ako je donio rješenje o obustavi postupka zbog odustajanja državnog odvjetnika od progona u drugim slučajevima.⁵¹ Uz navedenu obavijest, državni odvjetnik, odnosno sud dostavit će žrtvi i nalog kojim može poduzeti radi ostvarivanja prava na poduzimanje ili nastavak kaznenog progona te će joj u tu svrhu omogućiti i uvid u spis kaznenog predmeta.⁵²

⁴⁵ Čl. 2. st. 3. ZKP-a.

⁴⁶ Čl. 2. st. 4. ZKP-a.

⁴⁷ Čl. 50. st. 1. u vezi s čl. 51. Zakona o sudovima za mladež (Narodne novine br. 84/11, 143/12, 148/13, 56/15, 126/19).

⁴⁸ Čl. 55. st. 1. u vezi s čl. 206.c – 206.e ZKP-a.

⁴⁹ Čl. 55. st. 1. ZKP-a.

⁵⁰ Opširnije o pojmu žrtve i ovlaštenicima prava na preuzimanje kaznenog progona v. *supra* poglavlje 3.1.

⁵¹ Čl. 55. st. 1. ZKP-a.

⁵² Čl. 55. st. 5. ZKP-a. Za razliku od oštećenika kao tužitelja koji pravo uvida u spis ima od primitka obavijesti iz čl. 55. st. 1. ZKP-a, žrtva, oštećenik i njihov punomoćnik to pravo stječu tek nakon što su ispitani ako bi njihov raniji uvid u spis utjecao na njihov iskaz (čl. 184. st. 2. i 3. ZKP-a).

Nakon što primi obavijest od državnog odvjetnika ili od suda o tome da je državni odvjetnik odustao od kaznenog progona, odnosno da je doneseno rješenje o obustavi postupka, žrtva ima pravo poduzeti, odnosno nastaviti progon u roku od osam dana od dana primitka navedene obavijesti.⁵³ Ako pak žrtva nije upoznata da državni odvjetnik nije poduzeo progon ili da je od njega odustao, ona svoju izjavu o tome da nastavlja postupak može dati pred nadležnim sudom u roku od tri mjeseca od dana kad je doneseno rješenje o obustavi postupka, odnosno šest mjeseci od dana kad je državni odvjetnik odbacio kaznenu prijavu.⁵⁴ Ako je za vođenje kaznenog postupka potrebno odobrenje nadležnog državnog tijela, oštećenik kao tužitelj ne može preuzeti progon prije nego što dobije predmetno odobrenje.⁵⁵ U tom slučaju oštećenik kao tužitelj mora u roku od osam dana od dana primitka obavijesti o odustanku državnog odvjetnika od kaznenog progona iz članka 55. stavka 1. ZKP-a podnijeti nadležnom državnom tijelu zahtjev za davanjem odobrenja za vođenje kaznenog postupka pa mu tek nakon što je zaprimio odluku nadležnog državnog tijela o svom zahtjevu počinje teći rok iz članka 55 stavka 2. ZKP-a od osam dana za preuzimanje kaznenog progona.⁵⁶ Ako žrtva u navedenim zakonskim rokovima ne pokrene ili ne nastavi progon, smatrat će se da je od progona odustala.⁵⁷

Iako ZKP to nigdje izriječno ne propisuje, izjavu žrtve o preuzimanju kaznenog progona valja tumačiti i kao prijavu za sudjelovanje u kaznenom postupku u svojstvu oštećenika u smislu članka 46. stavka 1. ZKP-a. Dakle, osim što preuzimanjem kaznenog progona stupa na mjesto državnog odvjetnika u ulozi oštećenika kao tužitelja,⁵⁸ žrtva ujedno preuzima i ulogu

⁵³ Čl. 55. st. 2. ZKP-a.

⁵⁴ Čl. 55. st. 4. ZKP-a.

⁵⁵ Čl. 197. st. 2. ZKP-a.

⁵⁶ Čl. 197. st. 3. ZKP-a.

⁵⁷ Čl. 57. st. 1. ZKP-a.

⁵⁸ U vezi s navedenim može se postaviti pitanje točnog trenutka u kojem žrtva koja preuzima kazneni progon u formalnopravnom smislu stječe procesni položaj oštećenika kao tužitelja. Neki autori zastupaju stajalište da u periodu od dostave obavijesti o odustanku od kaznenog progona pa sve do donošenja sudske odluke kojom se žrtvi dopušta da preuzme kazneni progon ona nema formalnopravni status oštećenika kao tužitelja, odnosno da ga stječe tek donošenjem navedene sudske odluke kojom sud verificira da su ispunjene zakonske pretpostavke za preuzimanje kaznenog progona i da ga je žrtva pravovremeno preuzela. O tome v. Novokmet, A., *op. cit.* (bilj. 9), str. 667, bilj. 81. Iako ZKP ovo razlikovanje ne provodi dosljedno i, kako se čini, na pojedinim mjestima arbitrarno kao istoznačne pojmove koristi pojam žrtve koja je preuzela kazneni progon i oštećenika kao tužitelja (v., primjerice, čl. 225. ZKP-a), držimo da je izneseno gledište s teorijskog aspekta utemeljeno budući da žrtvino preuzimanje kaznenog progona uvijek nužno podliježe kontroli suda koji je jedini mjerodavan ocijeniti jesu li se ispunili svi zakonski uvjeti za preuzimanje kaznenog progona, odnosno za stupanje u procesnu poziciju oštećenika kao tužitelja. Stoga možemo zaključiti da već davanjem izjave o preuzimanju kaznenog progona i podnošenjem prijedloga za provođenje istrage ili istraživanja, odnosno optužnog akta žrtva stupa u procesni položaj oštećenika, a tek odlukom suda kojom joj se dopušta da preuzme kazneni progon stupa u procesnu poziciju oštećenika kao tužitelja. Međutim, radi izbjegavanja konfuzije i dosljednosti zakonskom tekstu u ovom ćemo se dijelu rada koristiti terminologijom koju u svakom pojedinom slučaju koristi i ZKP. Ipak, držimo da bi *de lege ferenda* zakonodavac u budućim izmjenama i dopunama ZKP-a radi formalne preciznosti i ujednačavanja zakonskog teksta trebao adresirati i ovo pitanje.

oštećenika u kaznenom postupku sa svim pravima i obvezama koji za nju iz tog statusa proizlaze.⁵⁹ Također, valja istaknuti da preuzimanjem kaznenog progona od državnog odvjetnika oštećenik kao tužitelj stječe i status tužitelja, odnosno stranke u postupku.⁶⁰ Žrtva koja je preuzela kazneni progon u kaznenom postupku ima ista prava koja ima i državni odvjetnik, osim prava koja državni odvjetnik ima kao državno tijelo, međutim državni odvjetnik pridržava pravo da u postupku koji se vodi na zahtjev žrtve koja je preuzela kazneni progon do završetka rasprave opet sam preuzme progon i zastupanje optužbe.⁶¹ U tom slučaju oštećenik kao tužitelj od kojeg državni odvjetnik preuzima kazneni progon ostaje isključivo u procesnoj poziciji "običnog" oštećenika s pravima i obvezama iz članka 51. ZKP-a.⁶²

U slučaju da žrtva umre u tijeku postupka ili ako pravna osoba na čiju je štetu kazneno djelo počinjeno prestane postojati, ZKP predviđa pravo njihovih pravnih sljednika da u određenom roku preuzmu, odnosno nastave kazneni progon. Tako braćni i izvanbraćni drug, životni partner ili neformalni životni partner te potomak, a ako njih nema, predak, brat, sestra te osoba koju je žrtva na temelju zakona bila dužna uzdržavati mogu u roku od tri mjeseca od dana žrtvine smrti dati izjavu da preuzimaju ili nastavljaju kazneni progon, odnosno pravni sljednik pravne osobe na čiju je štetu počinjeno kazneno djelo može u roku od tri mjeseca od prestanka postojanja te pravne osobe dati izjavu da preuzima ili nastavlja kazneni progon.⁶³

Nadalje, o fazi postupka u kojoj je došlo do odustajanja državnog odvjetnika od kaznenog progona ovisit će i situacije u kojima može doći do preuzimanja kaznenog progona te procesne radnje koje će žrtva morati poduzeti da bi preuzela kazneni progon.

3.2.1.1. Faza prethodnog postupka

U slučaju da je državni odvjetnik odbacio kaznenu prijavu za kazneno djelo za koje je propisana novčana kazna ili kazna zatvora do pet godina, žrtva koja želi preuzeti kazneni

⁵⁹ Tako i Burić, Z., *op. cit.* (bilj. 28), str. 404. U tom smislu v. i tumačenje Ministarstva pravosuđa Republike Hrvatske navedeno u tekstu *Pravo žrtve da podnese prijedlog za progon i privatnu tužbu, da sudjeluje u postupku kao oštećenik, da bude obaviještena o odbacivanju kaznene prijave ili odustajanju državnog odvjetnika od kaznenog progona te pravo da preuzme kazneni progon*, URL: <https://mpu.gov.hr/o-ministarstvu/nadleznost-ministarstva-pravosudja-i-uprave/iz-pravosudnog-sustava-6372/podrska-zrtvama-i-svjedocima/korisne-informacije-za-zrtve/pitanja-i-odgovori-24812/sve/24857> (5.9.2023.)

⁶⁰ Čl. 202. st. 13. i 14. ZKP-a. Prema citiranim zakonskim odredbama, pod pojmom tužitelja podrazumijevaju se državni odvjetnik, oštećenik kao tužitelj i privatni tužitelj, a pojmom stranke obuhvaćeni su tužitelj i okrivljenik pa iz navedenoga proizlazi zaključak kako oštećenik kao tužitelj ima status stranke u kaznenom postupku.

⁶¹ V. čl. 58. st. 1. i 2. ZKP-a.

⁶² Tako i Krapac, D., Lončarević, D., *op. cit.* (bilj. 1), str. 51.

⁶³ V. čl. 55. st. 6. i 7. ZKP-a.

progon sucu istrage će predložiti⁶⁴ provođenje dokaznih radnji (*faza istraživanja*).⁶⁵ Ako prihvati navedeni prijedlog sudac istrage o tome će donijeti rješenje i naložiti istražitelju provođenje dokaznih radnji koje su svrhovite za odlučivanje o podizanju optužnice, a ako taj prijedlog ne prihvati rješenjem će ga odbiti.

Analogno tome, ako je državni odvjetnik odbacio kaznenu prijavu ili je obustavio istragu,⁶⁶ žrtva koja je preuzela kazneni progon može sucu istrage predložiti⁶⁷ provođenje istrage za kaznena djela za koja se istraga provodi (*faza istrage*).⁶⁸ O navedenom prijedlogu sudac istrage odlučuje rješenjem koje, u slučaju da taj prijedlog bude prihvaćen, mora sadržavati sve podatke kao i rješenje o provođenju istrage koje donosi državni odvjetnik te dokazne radnje koje je sudac istrage ocijenio svrhovitim provesti.⁶⁹ Istragu po nalogu suca istrage provodi istražitelj te, kao i u slučaju preuzimanja kaznenog progona u fazi istraživanja, oštećenik kao tužitelj može biti prisutan radnjama koje se provode i može sucu istrage predlagati da naloži istražitelju provođenje određenih radnji što sudac istrage može i ne mora prihvatiti, a u slučaju neprihvatanja o tome će obavijestiti oštećenika kao tužitelja.⁷⁰ Oštećenik kao tužitelj može sucu istrage predložiti i da se održi dokazno ročište,⁷¹ a u kontekstu dokaznih radnji važno je istaknuti da se oštećenik kao tužitelj može ispitati kao svjedok.⁷²

Određenu protutežu ovakvim širokim ovlastima suca istrage predstavlja pravo oštećenika kao tužitelja da podnese pritužbu predsjedniku suda zbog nepoduzimanja radnji suca istrage koje dovodi do odugovlačenja postupka kao i zbog drugih nepravilnosti u tijeku sudske istrage kad ju provodi sudac istrage.⁷³ Povodom pritužbe predsjednik suda pregledat će spis te će, ako uzevši u obzir očitovanje suca istrage, trajanje postupka i složenost predmeta ocijeniti da je

⁶⁴ Za nužni sadržaj navedenog prijedloga v. *infra*, bilj. 67.

⁶⁵ Čl. 213. c st. 1. ZKP-a.

⁶⁶ Razlozi za odbacivanje kaznene prijave i obustavu istrage taksativno su navedeni u čl. 206. st. 1., odnosno čl. 224. st. 1. ZKP-a. Rješenje o obustavi istrage ili odbačaju kaznene prijave državni odvjetnik bit će dužan donijeti i kad u roku od mjesec dana, odnosno dva mjeseca od završetka istrage ili istraživanja ne podigne optužnicu pa će i u tom slučaju žrtva moći preuzeti kazneni progon (čl. 230. ZKP-a).

⁶⁷ Prijedlog za provođenje istrage koji podnosi žrtva koja preuzima kazneni progon mora sadržavati naziv državnog odvjetništva koje je donijelo rješenje o odbačaju kaznene prijave i oznaku tog rješenja odnosno oznaku rješenja o obustavi istrage, opis djela iz kojeg proizlaze zakonska obilježja kaznenog djela, zakonski naziv kaznenog djela, kratko obrazloženje okolnosti iz kojih proizlazi osnovana sumnja da je okrivljenik počinio kazneno djelo, te dokazne radnje koje se predlaže provesti (čl. 225. st. 1. ZKP). Isti sadržaj mora imati i prijedlog za provođenje dokaznih radnji kad žrtva kazneni progon preuzima u fazi istraživanja (čl. 213.c st. 1.).

⁶⁸ Čl. 225., st. 1. ZKP-a. Radi se o kaznenim djelima za koja je propisana kazna zatvora teža od pet godina (čl. 216. st. 1. ZKP-a).

⁶⁹ Čl. 225. st. 2. ZKP-a.

⁷⁰ Čl. 225. st. 4. ZKP-a u vezi s čl. 213.c st. 2. ZKP-a.

⁷¹ Čl. 235. – 238. ZKP-a.

⁷² Čl. 283. st. 2. ZKP-a.

⁷³ Čl. 347. st. 3. ZKP-a.

pritužba osnovana, odrediti primjereni rok u kojem sudac istrage mora donijeti odluku, odnosno odrediti provođenje radnje i o tome obavijestiti oštećenika kao tužitelja u roku od petnaest dana od dana primitka njegove pritužbe.⁷⁴ Ako predsjednik suda ne postupi na opisani način, oštećenik kao tužitelj može se obratiti predsjedniku neposredno višeg suda.⁷⁵

Kad sudac istrage ustanovi da su istraga, odnosno istraživanje završeni i da su provedene sve potrebne dokazne radnje o tome će izvijestiti oštećenika kao tužitelja i upozoriti ga o mjestu gdje se nalazi spis i drugi predmeti te vremenu u kojem ih može razgledati, kao i o pravu da u roku od osam dana može podnijeti optužnicu te o tome obavijestiti suca istrage. Propust oštećenika kao tužitelja da u navedenom roku podigne optužnicu ZKP sankcionira presumpcijom njegova odustanka od kaznenog progona pa će u tom slučaju sudac istrage istragu rješenjem obustaviti.⁷⁶ U kontekstu navedenoga valja naglasiti i da sudac istrage može u bilo kojem trenutku kad odlučuje o nekom pitanju i ustanovi da postoje razlozi za prekid ili obustavu istrage istragu prekinuti ili obustaviti rješenjem protiv kojeg oštećenik kao tužitelj nema pravo žalbe.⁷⁷

Prilikom preuzimanja kaznenog progona u slučaju da je državni odvjetnik odustao od već podignute optužnice (*faza optuživanja*), žrtva može ostati pri podignutoj optužnici ili može, ukoliko smatra da je optužnica koju je podigao državni odvjetnik manjkava, podignuti novu optužnicu. U slučaju da žrtva podigne novu optužnicu postupit će se po proceduri koju ZKP predviđa za odlučivanje o potvrđivanju optužnice (članci 354. – 358. ZKP-a) pa će optužnica koju je podigla žrtva podlijegati sudskoj kontroli optužnog vijeća koje će ispitati je li optužnica propisno sastavljena i postoje li u odnosu na cijelu optužnicu kakvi nedostaci te, u slučaju da postoje, naložiti njihovo otklanjanje u određenim rokovima čije propuštanje dovodi do presumiranog odustanka od kaznenog progona.⁷⁸ Ako je pak oštećenik kao tužitelj nakon provedenog istraživanja, odnosno istrage sam podigao optužnicu, ona podliježe i prethodnom ispitivanju pa ako kod prethodnog ispitivanja optužnice predsjednik optužnog vijeća ustanovi da ona ima nedostatke u odnosu na propisane sastojke⁷⁹ vratit će je oštećeniku kao tužitelju da

⁷⁴ Čl. 347. st. 3. i 5. ZKP-a.

⁷⁵ Čl. 347. st. 7. ZKP-a.

⁷⁶ Čl. 225. st. 5. ZKP-a.

⁷⁷ Čl. 226., st. 1. i 3. ZKP-a.

⁷⁸ Čl. 55. st. 3. ZKP-a u vezi s čl. 356. ZKP-a.

⁷⁹ U čl. 342. st. 1. ZKP-a propisano je da optužnica mora sadržavati ime i prezime okrivljenika s osobnim podacima (čl. 272. st. 1.) kao i podacima o tome nalazi li se i otkad u istražnom zatvoru ili se nalazi na slobodi, a ako je prije podizanja optužnice pušten na slobodu, koliko je proveo u pritvoru i istražnom zatvoru, opis djela iz kojeg proistječu zakonska obilježja kaznenog djela, vrijeme i mjesto počinjenja kaznenog djela, predmet na kojemu je i sredstvo kojim je počinjeno kazneno djelo te ostale okolnosti potrebne da se kazneno djelo što točnije

u roku od tri dana ispravi nedostatke. Predsjednik optužnog vijeća može na zahtjev tužitelja iz opravdanih razloga produljiti taj rok za daljnja tri dana, osim ako je okrivljenik lišen slobode, a ako oštećenik kao tužitelj propusti spomenuti rok, smatrat će se da je odustao od progona i postupak će se obustaviti.⁸⁰ Vijeće će rješenjem obustaviti postupak i ako uredno pozvani oštećenik kao tužitelj niti njegov opunomoćenik ne dođu na sjednicu optužnog vijeća.⁸¹

U ovoj će fazi do preuzimanja kaznenog progona doći i kad vijeće rješenjem obustavi kazneni postupak prilikom odlučivanja o potvrđivanju optužnice (čl. 355. ZKP-a) pa protiv navedenog rješenja žalbu izjavi samo oštećenik. U tom će se slučaju po čl. 358. ZKP-a smatrati da je oštećenik izjavom žalbe preuzeo i kazneni progon. Također, ako državni odvjetnik u propisanim rokovima ne dostavi sudu na ponovno ispitivanje novu izmijenjenu optužnicu umjesto optužnice koja nije potvrđena i vraćena mu je zbog nedostataka ili ako u propisanim rokovima nakon što je optužnicu sam povukao zbog nedostataka prije nego što je potvrđena ne podigne novu izmijenjenu optužnicu, smatrat će se da je odustao od kaznenog progona i bit će dužan donijeti rješenje o odbačaju kaznene prijave ili rješenje o obustavi istrage u roku od osam dana od isteka rokova za dostavu nove izmijenjene optužnice, odnosno za podizanje nove izmijenjene optužnice te ih dostaviti žrtvi i uputiti ju da može preuzeti kazneni progon.⁸²

3.2.1.2. Faza pripreme za raspravu i rasprave

Ako je tužitelj odustao od optužbe na pripremnom ročištu (*faza pripreme za raspravu*), predsjednik vijeća rješenjem će obustaviti kazneni postupak i rješenje o obustavi će dostaviti žrtvi te ju upozoriti da sama može poduzeti kazneni progon u roku od osam dana od dana primitka navedenog rješenja.⁸³ U tom slučaju, kao i kod odustanka državnog odvjetnika od već podignute optužnice u fazi optuživanja, žrtva može preuzimajući kazneni progon ostati pri podignutoj optužnici ili može podignuti novu optužnicu pa ako žrtva podigne novu optužnicu vrijedi ono što je *supra* rečeno u pogledu te materije.

Znatno stroži vremenski okvir za izjašnjavanje o preuzimanju kaznenog progona ZKP propisuje za oštećenika⁸⁴ (dakle žrtvu i pravnu osobu na čiju je štetu kazneno djelo počinjeno

odredi, zakonski naziv kaznenog djela, s navođenjem odredaba Kaznenog zakona koje se na prijedlog tužitelja imaju primijeniti, dokaze na kojima se temelji optužnica i obrazloženje u kojem će se opisati stanje stvari.

⁸⁰ Čl. 344. st. 3. ZKP-a.

⁸¹ Čl. 349. st. 2. ZKP-a.

⁸² Čl. 356. st. 7. i 8. te čl. 365. čl. 6. i 7. u vezi s čl. 55. ZKP-a.

⁸³ Čl. 380. st. 1., t. 1. i st. 2. u vezi s čl. 55. st. 1. i 2. ZKP-a.

⁸⁴ Valja istaknuti kako u čl. 56. ZKP-a pojam oštećenika nije zamijenjen pojmom žrtve u kontekstu izmjena i dopuna ZKP-a iz 2017. godine. Ovo je logično jer, za razliku od oštećenika, žrtva nema pravo (niti obvezu) u svojstvu procesnog subjekta sudjelovati na raspravi pa stoga niti ne može doći u situaciju da se na raspravi mora

koje su se radi ostvarivanja svojih interesa već ranije prijavile u postupak) u situaciji kad državni odvjetnik odustane od optužbe na raspravi (*faza rasprave*). U tom je slučaju oštećenik dužan odmah se očitovati o nastavku kaznenog progona, a ako ne dođe na raspravu unatoč urednom pozivu ili ako mu se poziv nije mogao uručiti zbog neprijavlivanja sudu promjene adrese ili boravišta smatrat će se da ne želi nastaviti kazneni progon.⁸⁵ Na tu će posljedicu sud oštećenika upozoriti u pozivu na raspravu.⁸⁶ Za onog oštećenika koji nije uredno pozvan ili je uredno pozvan, a iz opravdanih razloga nije mogao doći na raspravu na kojoj je donesena presuda kojom se optužba odbija zbog odustanka državnog odvjetnika od optužnice, ZKP predviđa mogućnost podnošenja molbe za povrat u prijašnje stanje u roku od osam dana od dana primitka odbijajuće presude, a najkasnije u roku od tri mjeseca od dana kad je propustio raspravu na kojoj je donesena odbijajuća presuda. Ukoliko nađe razloge navedene molbe opravdanima, predsjednik vijeća ili sudac pojedinac dopustit će povrat u prijašnje stanje te će se rasprava ponovno zakazati i presudom donesenom na temelju nove rasprave ukinut će se prijašnja presuda pri čemu protiv rješenja kojim se dopušta povrat u prijašnje stanje žalba nije dopuštena. Ako pak uredno pozvani oštećenik ne dođe na novu raspravu prijašnja presuda ostaje na snazi.⁸⁷

Slično rješenje ZKP predviđa i za žrtvu koja je preuzela ulogu oštećenika kao tužitelja koja ne dođe na raspravu (niti na raspravu dođe njen opunomoćenik) iako je uredno pozvana ili joj se poziv nije mogao uručiti zbog neprijavlivanja sudu promjene adrese ili boravišta. Ona će se u pozivu na raspravu također upozoriti na posljedice propuštanja rasprave.⁸⁸ Za nju će se u slučaju takvog nedolaska isto tako smatrati da je odustala od kaznenog progona i vijeće će

očitovati o preuzimanju kaznenog progona (*arg. ex* čl. 43. i 51. ZKP-a). S druge strane, imajući u vidu da je intencija ZIDZKP/2017 bila preuzimanje kaznenog progona omogućiti svim žrtvama bez obzira na to jesu li do trenutka odustajanja državnog odvjetnika od kaznenog progona iskazale interes za sudjelovanje u kaznenom postupku, smatramo da se svakako i žrtvi koja se u kazneni postupak nije prijavila kao oštećenik mora omogućiti preuzimanje kaznenog progona i u situaciji kad je državni odvjetnik na raspravi odustao od optužbe. Imajući u vidu da je čl. 452. t. 3. ZKP-a propisano kako će sud izreći presudu kojom se optužba odbija ako je tužitelj tijekom rasprave odustao od optužbe, manevarski je prostor suda u takvim situacijama prilično sužen glede omogućavanja žrtvi da preuzme kazneni progon. Budući da ZKP ne normira postupanje suda u takvoj situaciji, radi se o pravnoj praznini koju bi zakonodavac sljedećim izmjenama i dopunama svakako trebao adresirati. U tom bi se smislu *de lege ferenda*, primjerice, moglo propisati da je u situacijama kad državni odvjetnik na raspravi odustane od optužbe, a u postupku nema sudionika u svojstvu oštećenika, sud dužan zastati s postupkom prije donošenja presude kojom se optužba odbija i u smislu čl. 55. ZKP-a obavijestiti žrtvu o njezinom pravu na preuzimanje kaznenog progona. Do donošenja zakonskih izmjena u praksi bi se predsjednik vijeća mogao poslužiti odgovarajućom primjenom odredbi o povratu u prijašnje stanje za oštećenika koji nije uredno pozvan na raspravu na kojoj je državni odvjetnik odustao od optužbe (čl. 56. st. 2. ZKP-a) ili primjenom odredbi o prekidu rasprave iz čl. 408. ZKP-a.

⁸⁵ Čl. 56. st. 1. ZKP-a.

⁸⁶ Čl. 382. st. 5. ZKP-a.

⁸⁷ Čl. 56. st. 2. u vezi s čl. 63. st. 3. i 4. ZKP-a.

⁸⁸ Čl. 383. st. 6. ZKP-a.

rješenjem obustaviti postupak, a kao protutežu toj presumpciji ZKP i u ovom slučaju predviđa mogućnost podnošenja molbe za povrat u prijašnje stanje u subjektivnom roku od osam dana od dana prestanka smetnje koja je prouzročila propuštanje, odnosno u objektivnom roku od tri mjeseca od dana opravdanog propuštanja.⁸⁹ U kontekstu sudjelovanja na raspravi valja također istaknuti i kako, za razliku od državnog odvjetnika, oštećenik kao tužitelj može od strane suda biti kažnjen novčanom kaznom do 50.000,00 kuna u slučaju da podneskom, u elektroničkoj ispravi, u usmenoj riječi ili na drugi način vrijeđa sud ili sudionika u postupku.⁹⁰ Suprotno tome, državni odvjetnik koji vrijeđa drugoga ne može biti kažnjen navedenom novčanom kaznom, već će sud o tome izvijestiti Državno odvjetničko vijeće.⁹¹ Istim će se iznosom oštećenik kao tužitelj kazniti i ako izbjegava primitak sudskog poziva, a u tom će mu se slučaju, kao i u slučaju da mu se sudski poziv ne može dostaviti na dosadašnju adresu, dostava obaviti putem oglasne ploče te će se protekom roka od osam dana smatrati da je dostava uredno obavljena.⁹²

3.2.1.3. Faza drugostupanjske rasprave

Iako o tome ne postoji izričita zakonska odredba, smatramo da se iz odredaba članka 475.c ZKP-a može izvesti mogućnost da do preuzimanja kaznenog progona dođe i na drugostupanjskoj raspravi (*faza drugostupanjske rasprave*). Tom je odredbom, naime propisano da će se, osim ako je ZKP-om što drugo propisano, odredbe o raspravi pred prvostupanjskim sudom na odgovarajući način primjenjivati i u postupku pred drugostupanjskim sudom. Budući da u prvostupanjskom postupku državni odvjetnik može do završetka rasprave odustati od kaznenog progona, smatramo kako tu mogućnost ima i na drugostupanjskoj raspravi.⁹³ Držimo stoga da u takvoj situaciji temeljem citiranog članka 475.c glede preuzimanja kaznenog progona vrijedi ono što je *supra* rečeno za slučaj kad državni odvjetnik na raspravi odustane od optužbe. Uporište za ovakvo tumačenje nalazimo i u odredbama jugoslavenskog Zakona o krivičnom postupku koji je mogućnost preuzimanja kaznenog progona na drugostupanjskoj raspravi i izrijekom predviđao.⁹⁴

⁸⁹ Čl. 57. st. 1. i 2. te čl. 401. st. 2. u vezi s čl. 63. st. 2. do 4. ZKP-a.

⁹⁰ Čl. 80. st. 1. ZKP-a.

⁹¹ Čl. 80. st. 2. ZKP-a.

⁹² Čl. 173. st. 4. i 5. ZKP-a.

⁹³ Čl. 42. u vezi s čl. 475.c ZKP-a. Tako i Tripalo, D., *Rasprava pred drugostupanjskim sudom – Izazovi 9. Novele ZKP-a* -, Novine u kaznenom zakonodavstvu – 2023., Zbornik radova, Vrhovni sud Republike Hrvatske i Pravosudna akademija, Opatija, svibanj 2023., URL: <https://www.pak.hr/wp-content/uploads/2023/05/Zbornik-Novine-u-kaznenom-zakonodavstvu.pdf> (30.9.2023.)

⁹⁴ Čl. 364. st. 5. Zakona o krivičnom postupku (pročišćeni tekst), Narodne novine br. 34/93: Tužitelj može, s obzirom na rezultat rasprave, u cijelosti ili djelomično odustati od optužnice ili izmijeniti optužnicu u korist

3.2.2. Pravni lijekovi

Što se tiče redovitih pravnih lijekova, budući da se, kako je *supra* već rečeno, oštećenik kao tužitelj ima smatrati strankom u postupku, ima pravo podnijeti žalbu protiv presude prvostupanjskog suda zbog svih osnova zbog kojih se presuda može pobijati, a isto pravo ima i oštećenik koji je status oštećenika kao tužitelja izgubio nakon što je državni odvjetnik od njega preuzeo kazneni progon.⁹⁵ Za razliku od državnog odvjetnika koji žalbu može podnijeti i na štetu i u korist optuženika, oštećenik kao tužitelj žalbu može podnijeti samo na štetu optuženika.⁹⁶

Ako je žalbu podnio oštećenik kao tužitelj koji nema opunomoćenika, a žalba nema sve zakonom propisane sastojke,⁹⁷ prvostupanjski sud pozvat će oštećenika kao tužitelja da u određenom roku žalbu dopuni. Ako se oštećenik kao tužitelj ne odazove tom pozivu, sud će odbaciti žalbu ako ne sadrži osnove za pobijanje presude, obrazloženje i potpis oštećenika kao tužitelja te ako ne sadrži oznaku presude protiv koje se podnosi, a ne može se utvrditi na koju se presudu žalba odnosi.⁹⁸ Ako je pak žalba opterećena navedenim nedostacima, a podnio ju je oštećenik kao tužitelj koji ima opunomoćenika, sud će žalbu odbaciti bez pozivanja oštećenika kao tužitelja na dopunu.⁹⁹

U slučaju održavanja rasprave pred drugostupanjskim sudom, na istu će se pozvati i oštećenik kao tužitelj, no njegov izostanak sa iste neće rezultirati obustavom postupka, nego će se rasprava održati u njegovoj odsutnosti.¹⁰⁰ Od izvanrednih pravnih lijekova, kao stranka u postupku, oštećenik kao tužitelj može podnijeti zahtjev za obnovu kaznenog postupka pod zakonom propisanim uvjetima, međutim važno je naglasiti da on ne može tražiti obnovu postupka ako je postupak obustavljen zbog toga što je odustao od kaznenog progona ili se po zakonu smatra da je odustao.¹⁰¹

optuženika. Ako je javni tužitelj odustao od optužnice u cijelosti, oštećenik ima prava predviđena u članku 56. ovoga Zakona.

⁹⁵ Čl. 464. st. 1. i 4. ZKP-a.

⁹⁶ *Argumentum a contrario* ex čl. 464. st. 3. ZKP-a.

⁹⁷ U čl. 466. st. 1. ZKP-a propisano je kako žalba mora sadržavati oznaku presude protiv koje se podnosi, osnove za pobijanje presude (članak 467.), obrazloženje žalbe, prijedlog da se pobijana presuda potpuno ili djelomično ukine ili preinači, potpis osobe koja podnosi žalbu.

⁹⁸ Čl. 466. st. 2. ZKP-a.

⁹⁹ Čl. 466. st. 3. ZKP-a.

¹⁰⁰ Čl. 475.a st. 2. i 4. ZKP-a

¹⁰¹ Čl. 504. st. 1. ZKP-a u vezi s čl. 500. st. 5 ZKP-a.

3.2.3. Troškovi postupka

Određene specifičnosti instituta oštećenika kao tužitelja ogledaju se i u odredbama o troškovima kaznenog postupka. Tako će, ako je postupak završen presudom kojom se okrivljenik oslobađa optužbe, ili presudom kojom se optužba odbija, ili rješenjem o obustavi postupka, oštećenik kao tužitelj biti obavezan naknaditi troškove kaznenog postupka iz članka 145. stavka 2. točke 1. do 6.¹⁰² ZKP kao i nužne izdatke okrivljenika te nužne izdatke i nagradu njegova branitelja, osim ako je postupak obustavljen, odnosno ako je donesena presuda kojom se optužba odbija zbog smrti okrivljenika ili zato što je nastupila zastara kaznenog progona zbog odugovlačenja postupka koje se ne može pripisati u krivnju oštećenika kao tužitelja. U slučaju da je postupak obustavljen zbog odustajanja od kaznenog progona, okrivljenik i oštećenik kao tužitelj mogu se nagoditi o svojim međusobnim troškovima, a ako ima više oštećenika kao tužitelja, troškove će solidarno podnositi svi.¹⁰³ Isto tako, oštećenik kao tužitelj bit će bez obzira na ishod kaznenog postupka dužan podmiriti troškove svog dovođenja, odgode dokazne radnje ili rasprave i druge troškove postupka koje je prouzročio svojom krivnjom kao i razmjerni dio paušalne svote.¹⁰⁴ Također, oštećenik kao tužitelj će u pravilu morati sam snositi nagradu i nužne izdatke svog opunomoćenika bez obzira na to tko je prema odluci suda dužan podmiriti troškove kaznenog postupka.¹⁰⁵

Ipak, ZKP predviđa da žrtvi koja je preuzela ulogu oštećenika kao tužitelja za progon kaznenog djela za koje se prema zakonu može izreći kazna zatvora u trajanju više od pet godina na njeno traženje sud može postaviti opunomoćenika iz reda odvjetnika ako je to u interesu postupka i ako žrtva u ulozi oštećenika kao tužitelja prema svom imovnom stanju ne može podmiriti troškove zastupanja. U tom će se slučaju nagrada i nužni izdaci postavljenog opunomoćenika isplatiti iz proračunskih sredstava.¹⁰⁶ U kontekstu troškova koji mogu nastati za oštećenika kao tužitelja valja spomenuti i odgovornost za štetu u slučaju predlaganja

¹⁰² Navedeni troškovi postupka iz čl. 145. st. 2. t. 1. do 6. ZKP-a odnose se na troškove za svjedoke, vještake, tumače i stručne osobe, troškove tehničkog snimanja, troškove prepisivanja zvučnih snimki i troškove očevida, troškove kopiranja ili snimanja spisa ili dijela spisa, podvozne troškove okrivljenika, izdatke za dovođenje okrivljenika ili uhićene osobe, podvozne i putne troškove službenih osoba, troškove liječenja okrivljenika koji nema pravo na zdravstvenu zaštitu dok se nalazi u pritvoru ili istražnom zatvoru ili zdravstvenoj ustanovi na temelju odluke suda te troškove porođaja kao i paušalnu svotu.

¹⁰³ Čl. 149. st. 3. ZKP-a.

¹⁰⁴ Čl. 147. ZKP-a.

¹⁰⁵ Čl. 150. ZKP-a.

¹⁰⁶ V. čl. 59. st. 1. i 2. u vezi s čl. 150. ZKP-a. Ovdje valja istaknuti kako temeljem čl. 44. st. 1. t. 1. i st. 4. t. 1. ZKP-a dijete kao žrtva kaznenog djela i žrtva kaznenog djela protiv spolne slobode te žrtva kaznenog djela trgovanja ljudima u kaznenom postupku imaju pravo na opunomoćenika na teret proračunskih sredstava. Slijedom navedenoga, predmetne odredbe valja tumačiti na način da i u slučaju preuzimanja kaznenog progona te kategorije žrtava zadržavaju pravo na besplatnu pravnu pomoć neovisno o uvjetima iz čl. 59. st. 1. ZKP-a.

privremene mjere radi osiguranja oduzimanja imovinske koristi. Ako je, naime, oštećenik kao tužitelj podnio prijedlog za određivanje privremene mjere radi osiguranja oduzimanja imovinske koristi ostvarene protupravnom radnjom, on će odgovarati za eventualnu štetu koja je nastala kao posljedica te mjere, dok u slučaju da je mjeru koja je prouzročila štetu predložio državni odvjetnik za nastalu štetu odgovara Republika Hrvatska.¹⁰⁷

3.3. Analiza instituta oštećenika kao tužitelja

U ovom dijelu rada analizirat ćemo pojedine bitne značajke i specifičnosti instituta supsidijarnog tužitelja koje smo uočili kroz sustavni prikaz njegove strukture u poglavlju 3.2. te njihove implikacije na procesnu dinamiku. U sklopu navedenoga, inicijalno ćemo pokušati dati integralnu definiciju pojma supsidijarnog tužitelja u hrvatskom kaznenom procesnom pravu. Nakon toga, fokusirat ćemo se na obuhvat prava na preuzimanje kaznenog progona i odrediti njegov doseg i granice. Zaključno, razmotrit ćemo procesni položaj supsidijarnog tužitelja te se u okviru navedenoga osvrnuti i na poteškoće s kojima bi se ovlaštenici prava na preuzimanje kaznenog progona mogli susresti pri ostvarivanju svog prava.

3.3.1. Pojam supsidijarnog tužitelja u hrvatskom kaznenom procesnom pravu

Prema zakonskoj definiciji, oštećenik kao tužitelj je tužitelj koji je preuzeo progon od državnog odvjetnika koji nije pokrenuo ili je odustao od kaznenog progona.¹⁰⁸

Imajući u vidu ono što je izneseno *supra* u poglavljima 3.1.2. i 3.2., navedenu definiciju možemo dodatno proširiti pa supsidijarnog tužitelja u pozitivnom hrvatskom kaznenom procesnom pravu odrediti kao onog tužitelja u ulozi kojega se mogu pojaviti izravna i neizravna žrtva kaznenog djela, pravna osoba na čiju je štetu kazneno djelo počinjeno i oštećenik koji su stupili na mjesto državnog odvjetnika u kaznenom postupku i preuzeli od njega kazneni progon punoljetnog počinitelja kaznenog djela za koje se kazneni postupak pokreće po službenoj dužnosti u slučaju kad državni odvjetnik utvrdi da nema osnova za progon za to kazneno djelo ili kad utvrdi da nema osnova za progon protiv neke od prijavljenih osoba, a nema zakonskih smetnji za progon tih osoba.¹⁰⁹

¹⁰⁷ Čl. 557.g st. 1. i 2. ZKP-a.

¹⁰⁸ Čl. 202. st. 15. ZKP-a.

¹⁰⁹ Usp. definiciju supsidijarnog tužitelja u Ljubanović, V., *Tužitelj u kaznenom postupku*, Pravni vjesnik 11 (1-4): 54-66, 1995, str. 60. Ljubanović supsidijarnog tužitelja definira kao osobu koja je oštećena kaznenim djelom za koje se progona po službenoj dužnosti (oštećenik) koja je stupila na mjesto državnog odvjetnika i obavlja progon počinitelja kaznenog djela jer državni odvjetnik neće započeti progon ili je u tijeku postupka odustao od progona,

3.3.2. Granice i doseg prava na preuzimanje kaznenog progona

Kao što znamo, do preuzimanja kaznenog progona može doći u slučaju kad državni odvjetnik (pogrešno) utvrdi da nema osnova za progon za kazneno djelo za koje se kazneni postupak pokreće po službenoj dužnosti ili da nema osnova za progon neke od prijavljenih osoba pa kazneni progon uopće neće započeti ili u tijeku postupka od progona neopravdano odustane. Pritom njegova odluka mora predstavljati potpuno odustajanje od kaznenog progona protiv točno određene osobe za određeno kazneno djelo¹¹⁰ pa iz navedenoga slijedi da svojim nepoduzimanjem ili odustankom od kaznenog progona državni odvjetnik u procesnom smislu iza sebe ostavlja određenu "prazninu" koju supsidijarni tužitelj svojim stupanjem u njegov položaj može "popuniti", no istodobno iz okvira te procesne pozicije pri vršenju progona ne može izaći.

Tako do preuzimanja kaznenog progona uopće neće moći doći u slučaju kad je državni odvjetnik prije početka ili u tijeku kaznenog postupka samo promijenio kvalifikaciju kaznenog djela koje progoni u odnosu na kvalifikaciju koja je bila navedena u kaznenoj prijavi budući da promjena kvalifikacije ne predstavlja odustanak državnog odvjetnika od kaznenog progona pa stoga nema niti procesne "praznine" u koju bi supsidijarni tužitelj mogao stupiti.¹¹¹ Također, kazneni progon bit će moguće preuzeti samo protiv onih osoba u odnosu na koje je državni odvjetnik odbacio kaznenu prijavu, odnosno odustao od kaznenog progona za određeno kazneno djelo pa supsidijarni tužitelj neće za isto djelo moći kazneni progon proširiti i na druge osobe koje navedenim odustankom od kaznenog progona nisu bile obuhvaćene.¹¹² Analogno tome, kazneni progon supsidijarni će tužitelj moći preuzeti samo za ono kazneno djelo u odnosu na koje je državni odvjetnik odustao od kaznenog progona pa iz navedenog slijedi da on svojom optužnicom neće moći obuhvatiti i neka druga kaznena djela za koja se goni po službenoj dužnosti.¹¹³ U tom smislu i promjene činjeničnog opisa kaznenog djela u optužnom aktu supsidijarnog tužitelja ne smiju predstavljati pretvaranje kaznenog djela koje je državni odvjetnik odustao goniti u neko drugo kazneno djelo pa te promjene činjeničnog opisa moraju

iako postoje zakonski uvjeti da se počinitelj progoni. Valja imati na umu kako se radi o definiciji temeljenoj na Zakonu o krivičnom postupku (pročišćeni tekst), Narodne novine br. 34/93.

¹¹⁰ Krapac, D., Lončarević, D., *op. cit.* (bilj. 1), str. 40.

¹¹¹ Vasiljević, T., *Sistem krivičnog procesnog prava SFRJ*, 3. izd., Beograd, 1981., str. 141, navedeno prema Krapac, D., Lončarević, D., *loc. cit.* (bilj. 110).

¹¹² *Ibid.*

¹¹³ Krapac, D., Lončarević, D., *op. cit.* (bilj. 1), str. 41.

ostati u okviru istog događaja i genusno istog kaznenog djela u odnosu na koje je državni odvjetnik odustao od kaznenog progona.¹¹⁴

Specifična situacija javlja se u slučajevima kad državni odvjetnik odbaci kaznenu prijavu protiv nepoznatog počinitelja. U takvim slučajevima, naime, nema točno određenih osoba protiv kojih bi žrtva mogla preuzeti kazneni progon. Nadalje, budući da je prema aktualnom zakonskom uređenju provođenje istrage, kao i provođenje istraživanja vezano uz uvjet postojanja osnovane sumnje¹¹⁵ da je *određena* osoba počinila kazneno djelo, niti istraživanje niti istragu neće biti moguće provesti protiv nepoznatog počinitelja¹¹⁶ pa, posljedično, ni žrtva neće moći preuzeti kazneni progon predlaganjem provođenja istraživanja, odnosno istrage sukladno odredbama članaka 213.c i 225. ZKP-a u slučajevima kad državni odvjetnik odbaci kaznenu prijavu protiv nepoznatog počinitelja. S obzirom na činjenicu da aktualni ZKP u takvim slučajevima žrtvi na raspolaganje ne stavlja nikakve procesne alate, u praksi¹¹⁷ prevladava stav kako u navedenim situacijama ni ne može doći do preuzimanja kaznenog progona.

Ipak, smatramo da niti u slučaju odbacivanja kaznene prijave protiv nepoznatog počinitelja žrtvi ne smije biti uskraćeno djelotvorno pravno sredstvo za ostvarivanje njenog prava na preuzimanje kaznenog progona budući da u takvim situacijama i dalje postoji privatni interes žrtve za pronalaskom i kažnjavanjem počinitelja kaznenog djela, ali i javni interes za kažnjavanjem počinitelja kaznenog djela te očuvanjem načela legaliteta kroz kontrolu rada državnog odvjetnika. Držimo, stoga, da bi i u situacijama odbacivanja kaznene prijave protiv nepoznatog počinitelja žrtvi trebalo omogućiti preuzimanje kaznenog progona. Pri normiranju navedene situacije valjalo bi poći od članka 214. stavka 1. ZKP-a kojim se omogućuje državnom odvjetniku da provede ili naloži istražitelju provođenje dokaznih radnji ako je to

¹¹⁴ *Ibid.*

¹¹⁵ Čl. 213. st. 1. i 217. st. 1. ZKP-a.

¹¹⁶ Tako i Novokmet, A.: *Sudska kontrola kaznenog progona prema Noveli Zakona o kaznenom postupku*, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu (Zagreb), vol. 20, broj 2/2013, str. 583., bilj. 107.

¹¹⁷ U obrazovnim materijalima Pravosudne akademije tako se *explicite* navodi kako rješenje o odbačaju kaznene prijave protiv nepoznatog počinitelja ne sadrži uputu o preuzimanju kaznenog progona u smislu čl. 55. ZKP-a, v. Križanić, G., Mostečak, Ž., *Rješenje o odbačaju kaznene prijave*, *Priručnik za polaznike/ice*, Pravosudna akademija, Zagreb, travanj 2022., str. 12 i 26. Opisano postupanje državnog odvjetništva u izravnoj je koliziji s čl. 206. st. 3. ZKP-a koji propisuje generalnu obvezu državnog odvjetnika da o razlozima odbacivanja kaznene prijave uz pouku iz čl. 55. izvijesti žrtvu ne radeći pritom iznimku u slučaju odbačaja kaznene prijave protiv nepoznatog počinitelja. Iako se navedeno postupanje državnog odvjetništva može braniti budući da, sukladno *supra* iznesenoj problematici, aktualno zakonsko rješenje ne predviđa procesna sredstva koja bi žrtvi omogućila preuzimanje kaznenog progona u slučaju odbačaja kaznene prijave protiv nepoznatog počinitelja, držimo da se radi o nesuglasju koje *de lege ferenda* treba otkloniti u svrhu očuvanja pravne sigurnosti i jasnoće zakonskog teksta.

svrhovito za otkrivanje počinitelja ili ako postoji opasnost od odgode u slučaju da je počinitelj kaznenog djela nepoznat pa i žrtvi dati analogne ovlasti u slučaju kad državni odvjetnik odbaci kaznenu prijavu protiv nepoznatog počinitelja. Ipak, navedeno rješenje valjalo bi modificirati po uzoru na članak 213.c ZKP-a pa propisati da žrtva provođenje tih dokaznih radnji može predložiti sucu istrage koji će, ako prihvati navedeni prijedlog, naložiti istražitelju provođenje dokaznih radnji koje su svrhovite za otkrivanje počinitelja ili za koje postoji opasnost od odgode. Time bi se žrtvi pružila prilika da poduzme određene procesne radnje koje bi mogle dovesti do otkrivanja počinitelja i nastavka kaznenog progona ako je to državni odvjetnik propustio učiniti, a istodobno bi, kao i u ostalim slučajevima preuzimanja kaznenog progona, prijedlog supsidijarnog tužitelja, a posredno i odluka državnog odvjetnika o odbacivanju kaznene prijave, bili podvrgnuti sudskoj kontroli.

Slijedom navedenoga, držimo da bi u ZKP *de lege ferenda* trebalo unijeti odredbu koja će izrijeком predviđati mogućnost žrtve da predlaganjem određenih dokaznih radnji sucu istrage, pod uvjetom njihove svrhovitosti za otkrivanje počinitelja kaznenog djela, preuzme kazneni progon i u onim slučajevima kad državni odvjetnik odbaci kaznenu prijavu protiv nepoznatog počinitelja kaznenog djela za koje se goni po službenoj dužnosti.¹¹⁸

3.3.3. Procesni položaj supsidijarnog tužitelja

Za razliku od žrtve koja određena prava u kaznenom postupku stječe na temelju same činjenice da je pretrpjela posljedice kaznenog djela čak i u slučaju potpune postupovne pasivnosti,¹¹⁹ pozicija oštećenika kao tužitelja, kao što smo vidjeli *supra*, uz širok krug procesnih prava koja donosi zahtijeva i razmjerno visok stupanj procesnog angažmana kako bi se ta prava ostvarila i zadržala. Potreba za tim proizlazi iz specifične pravne naravi instituta oštećenika kao tužitelja budući da on preuzimanjem kaznenog progona i stupanjem na mjesto državnog odvjetnika izvršava državno (javno) pravo kažnjavanja, ali je pritom motiviran primarno svojim privatnim interesima.¹²⁰ Upravo iz tog razloga, kako bi se spriječila zloraba tog instituta i njegovo šikanozno korištenje te očuvala osjetljiva procesna ravnoteža, ZKP

¹¹⁸ Slično rješenje iskristaliziralo se i u starijoj sudskoj praksi. Opširnije o odluci Saveznog suda SFRJ Kzs-10/79 v. Kraus, B., *Oštećenik u krivičnom postupku i ostvarivanje imovinskopravnog zahtjeva*, Jugoslavenska revija za kriminologiju i krivično pravo, br. 4 iz 1982., str. 523, navedeno prema Krapac, D., Lončarević, D., *loc. cit.* (bilj. 113).

¹¹⁹ *Arg. ex. čl. 43. u vezi s čl. 202. st. 11. ZKP-a*. Burić također ističe da žrtvi ZKP jamči određena izvanpostupovna prava neovisno o tome sudjeluje li u kaznenom postupku ili ne (e.g. pravo na djelotvornu psihološku i drugu pomoć, pravo na naknadu štete iz državnog fonda pod određeni uvjetima), v. Burić, Z., *Položaj žrtve u hrvatskom i makedonskom kaznenom procesnom pravu*, Zbornik PFZ, 61, (2) 491-517 (2011), str. 496.

¹²⁰ Opširnije o pravnoj prirodi supsidijarne tužbe v. Krapac, D., Lončarević, D., *op. cit.* (bilj. 1), str. 35-38.

supsidijarnom tužitelju predviđa određena ograničenja pri vršenju kaznenog progona te ostvarivanje njegovih prava podvrgava sudskoj kontroli i veže uz stroge, uglavnom prekluzivne rokove čije propuštanje sankcionira presumpcijom odustanka od kaznenog progona.¹²¹ Također, procesni položaj supsidijarnog tužitelja uvelike je određen i činjenicom da on, za razliku od državnog odvjetnika, nije državno tijelo i najčešće nema formalne pravne naobrazbe te raspolaže znatno manjim financijskim sredstvima. U nastavku ćemo se, stoga, detaljnije osvrnuti na svaku od navedenih značajki procesnog položaja supsidijarnog tužitelja, kao i na procesna prava koja supsidijarni tužitelj ima u kaznenom postupku.

3.3.3.1. Sudska kontrola prava na preuzimanje kaznenog progona

Temeljem iznesenoga *supra* u poglavlju 3.2. možemo, dakle, zaključiti da ZKP preuzimanju kaznenog progona od strane supsidijarnog tužitelja uvijek pretpostavlja sudsku kontrolu. Tako će u slučaju da je državni odvjetnik odbacio kaznenu prijavu ili obustavio istragu žrtva koja preuzima kazneni progon stupiti u poziciju supsidijarnog tužitelja tek kad njen prijedlog za provođenje istrage ili dokaznih radnji rješenjem prihvati sudac istrage.¹²² Rješenje suca istrage kojim je odbijen njen prijedlog za provođenje istrage ili dokaznih radnji u istraživanju žrtva koja preuzima kazneni progon imat će mogućnost preispitati podnošenjem žalbe o kojoj će odlučiti vijeće istog suda.¹²³ Pri vršenju kontrole preuzimanja kaznenog progona sudac istrage ispitat će je li osoba koja preuzima kazneni progon u smislu odredaba ZKP-a na to ovlaštena i je li potrebne radnje za preuzimanje kaznenog progona poduzela na vrijeme, kao i postoje li zakonski uvjeti za vođenje kaznenog postupka protiv određene osobe, odnosno postoje li za to zakonske smetnje.¹²⁴ Sud će na pravovremenost izjave o preuzimanju kaznenog progona paziti po službenoj dužnosti tijekom cijelog kaznenog postupka.¹²⁵

Nadalje, i nakon što supsidijarni tužitelj preuzme kazneni progon sudac istrage u fazi prethodnog postupka i dalje zadržava visok stupanj kontrole. Tako će se po prijedlogu supsidijarnog tužitelja provesti samo one dokazne radnje koje je sudac istrage ocijenio svrhovitima, a on će prema vlastitoj ocjeni odlučivati i o završetku istraživanja, odnosno istrage te će imati ovlast obustaviti ili prekinuti istragu ako utvrdi da za to postoje propisani razlozi, sve bez mogućnosti preispitivanja navedenih odluka kroz žalbeni postupak.¹²⁶ Isto tako,

¹²¹ *Ibid.*, str. 38.

¹²² Čl. 213.c st. 1. i čl. 225. st. 1. ZKP-a

¹²³ *Arg. ex.* čl. 491. st. 1. i čl. 494. st.2.

¹²⁴ Krapac, D., Lončarević, D., op. cit. (bilj. 1), str. 48.

¹²⁵ *Ibid.*, str. 45.

¹²⁶ Čl. 213.c st. 2. i 4., čl. 225. st. 2. i st. 5. i čl. 226. ZKP-a.

sudskoj kontroli podlijevat će i optužni akt supsidijarnog tužitelja kroz prethodno ispitivanje i potvrđivanje od strane optužnog vijeća.¹²⁷ Ako predsjednik vijeća, odnosno vijeće u postupku ispitivanja, odnosno potvrđivanja optužnice odbace optužnicu ili obustave postupak, navedeno će rješenje biti moguće preispitati podnošenjem žalbe o kojoj će odlučivati viši sud.¹²⁸ Također, ako državni odvjetnik na raspravi odustane od optužbe, oštećenik će se pod prijetnjom presumiranog odustanka od kaznenog progona odmah biti dužan sudu očitovati o nastavku kaznenog progona.¹²⁹

Iz navedenoga je, dakle, razvidno kako je i nad odlukom državnog odvjetnika o odbacivanju kaznene prijave, odnosno nad njegovim odustankom od kaznenog progona posredstvom supsidijarnog tužitelja osigurana kontrola od strane funkcionalno nadležnog suda, kako tijekom istraživanja i istrage, tako i nakon podnesene optužnice.¹³⁰ Sukladno navedenome, ta sudska kontrola vršit će se od strane suca istrage prigodom odlučivanja o prijedlogu za provođenje dokaznih radnji ili istrage te od strane optužnog vijeća prigodom *ex officio* kontrole optužnice u slučaju da je supsidijarni tužitelj podnio novu optužnicu, a u fazi rasprave o tome će odlučivati sud pred kojim se vodi rasprava.¹³¹ Ako sud pri opisanoj kontroli preuzimanja kaznenog progona utvrdi da za isti postoje zakonske pretpostavke, dopustit će žrtvi da taj progon i preuzme pa će na taj način doći i do saniranja štetnih posljedica propusta državnog odvjetnika koji je neopravdano odbacio kaznenu prijavu, odnosno odustao od kaznenog progona.¹³² Vežući pritom navedenu sudsku kontrolu za inicijativu supsidijarnog tužitelja koji preuzima kazneni progon, zakonodavac je očuvao akuzatorno načelo i spriječio štetnu kumulaciju procesnih funkcija u rukama suda.

3.3.3.2. Presumpcija odustanka od kaznenog progona

Kao što smo vidjeli *supra* u poglavlju 3.2.1., ZKP određene propuste i pasivnost žrtve koja preuzima kazneni progon, odnosno supsidijarnog tužitelja, sankcionira presumiranim odustankom od kaznenog progona. Tako će već propust žrtve da u subjektivnom roku od osam dana od primitka obavijesti o odustanku državnog odvjetnika preuzme progon rezultirati presumpcijom da je ona od tog progona odustala, a istu posljedicu ZKP predviđa i za propuštanje objektivnog roka od tri, odnosno šest mjeseci koji teče od donošenja rješenja o

¹²⁷ Čl. 55. st. 3. i čl. 344. – 358. ZKP-a.

¹²⁸ Čl. 344. st. 2. i 355. st. 3.

¹²⁹ Čl. 56. St. 1. ZKP-a.

¹³⁰ Novokmet, A., *op. cit.* (bilj. 9), str. 659.

¹³¹ *Ibid.*

¹³² *Ibid.*

obustavi kaznenog postupka, odnosno od odbačaja kaznene prijave u slučaju da žrtva o takvom odustanku nije obaviještena.¹³³ Iz navedenog proizlazi da će žrtva koja se želi koristiti svojim pravom na supsidijarnu tužbu morati angažirano pratiti tijek kaznenog postupka čak i prije nego što joj stigne eventualna obavijest državnog odvjetnika ili suda o odustanku, odnosno obustavi kaznenog progona budući da uvijek postoji mogućnost da ta tijela navedenu obavijest propuste dostaviti. Iako navedeno rješenje iz perspektive žrtve zahtijeva dodatan procesni angažman, ono je ipak nužno zbog pravne sigurnosti i zaštite okrivljenika koji se ne smije neograničeno ostaviti u neizvjesnosti oko toga hoće li doći do pokretanja postupka protiv njega ili neće.¹³⁴

Nadalje, presumiranim odustankom od kaznenog progona smatrat će se i propust oštećenika kao tužitelja da u roku od osam dana od dovršetka istraživanja, odnosno istrage podigne optužnicu, kao i njegov propust da u fazama prethodnog ispitivanja odnosno potvrđivanja optužnice po nalogu suda u propisanim rokovima otkloni nedostatke u svom optužnom aktu, ali i propust da unatoč urednom pozivu sam ili putem punomoćnika prisustvuje sjednici optužnog vijeća.¹³⁵ U svim ovim navedenim slučajevima radi se o neoborivim presumpcijama odustanka od kaznenog progona koje za posljedicu imaju obustavu kaznenog postupka bez mogućnosti obnove. S druge strane, oborivu presumpciju odustanka od kaznenog progona ZKP predviđa za propust oštećenika kao tužitelja da unatoč urednom pozivu sam ili putem punomoćnika prisustvuje raspravi, kao i propust oštećenika da unatoč urednom pozivu dođe na raspravu na kojoj je državni odvjetnik odustao od optužbe pa će u slučaju opravdanih razloga navedena propuštanja biti moguće sanirati podnošenjem molbe za povrat u prijašnje stanje.¹³⁶

Ovdje valja ukazati na određenu nedosljednost aktualnog zakonskog rješenja koje različito tretira izostanak uredno pozvanog supsidijarnog tužitelja sa sjednice optužnog vijeća i s rasprave pa u prvom slučaju, kako znamo, taj izostanak sankcionira neoborivom, a u drugom slučaju oborivom presumpcijom odustanka od kaznenog progona. Budući da ne vidimo objektivnih razloga za ovakvo razlikovanje, smatramo da bi i u slučaju opravdanog izostanka supsidijarnog tužitelja sa sjednice optužnog vijeća *de lege ferenda* trebalo propisati mogućnost povrata u prijašnje stanje.

¹³³ Čl. 55. st. 1. i 4. u vezi s . čl. 57. st. 1. ZKP-a.

¹³⁴ Kraus, B., *op. cit.* (bilj 118), str. 521, navedeno prema Krapac, D., Lončarević, D., *loc. cit.* (bilj. 125).

¹³⁵ Čl. 225. st. 5., čl. 344. st. 3., čl. 356. st. 7. i čl. 349. st. 2. ZKP-a.

¹³⁶ Čl. 383. st. 6. u vezi s čl. 401. st. 2. i čl. 57. st. 2. te čl. 56. st. 2. ZKP-a.

3.3.3.3. Problematika pravne neupućenosti supsidijarnog tužitelja

Nastavno na izloženu tematiku, pozornost valja skrenuti na još jednu okolnost koja na posredan način može dovesti do propuštanja rokova uz koje zakon veže pretpostavku odustanka od kaznenog progona, a to je pravna neupućenost žrtve, odnosno supsidijarnog tužitelja. Kod preuzimanja ili vršenja kaznenog progona često će, naime biti potrebno poduzimati strogo formalne procesne radnje za koje ZKP propisuje točno određeni sadržaj i oblik pa će propust žrtve ili supsidijarnog tužitelja da toj formi udovolji, odnosno da nedostatke u toj formi na vrijeme otkloni, najčešće rezultirati odbačajem manjkavog podneska ili presumiranim odustankom od kaznenog progona.¹³⁷ Iako ZKP u članku 55. stavku 5. konkretizira načelo pomoći neukoj stranci iz članka 15. te propisuje da će državni odvjetnik i sud pri obavješćavanju žrtve o njenom pravu na preuzimanje kaznenog progona dostaviti i naputak o radnjama koje ona može poduzeti, teško je očekivati da će žrtvi kaznenog djela koja nema nikakvu pravnu, a često tek prosječnu opću izobrazbu to biti dovoljno da bi učinkovito ostvarila svoje pravo na supsidijarnu tužbu. U praksi će, stoga, supsidijarni tužitelj najčešće o svom trošku angažirati odvjetnika,¹³⁸ no za mnoge će žrtve slabijeg imovnog statusa takva stručna podrška biti izvan domašaja njihovih financijskih mogućnosti.

Tom je problemu, kao što znamo, ZKP pokušao doskočiti propisivanjem mogućnosti da se supsidijarnom tužitelju koji prema svom imovnom stanju ne može podmiriti troškove zastupanja na njegov zahtjev postavi opunomoćenik na teret proračunskih sredstava ako je to u interesu postupka i ako se radi o progonu kaznenih djela za koja je zapriječena kazna zatvora duža od pet godina.¹³⁹ Iako će takvo rješenje svakako koristiti supsidijarnim tužiteljima koji zadovoljavaju uvjete za njegovu primjenu, opravdano se postavlja pitanje zašto je zakonodavac kod predviđanja prava na besplatnu pravnu pomoć zanemario supsidijarne tužitelje koji preuzimaju progon kaznenih djela za koje je zapriječena kazna do pet godina zatvora kad se pri ostvarivanju svog prava na supsidijarnu tužbu oni susreću s praktično identičnim poteškoćama kao i supsidijarni tužitelji koji progone teža kaznena djela. Smatramo, stoga, da težina kaznenog djela ne može predstavljati opravdan razlog za uskratu besplatne pravne

¹³⁷ Tako će, primjerice, prijedlog za provođenje istrage ili optužnica morati sadržavati sve zakonom taksativno pobrojane sastojke (v. bilj. 67 i 79). U slučaju sadržajnih manjkavosti u navedenim podnescima sud će pozvati na njihovo otklanjanje u propisanom roku, a propust da se to učini dovest će do odbacivanja prijedloga za provođenje istrage (v. čl. 78. st. 3. ZKP-a), odnosno kad se radi o nepropisno sastavljenoj optužnici, do presumiranog odustanka od kaznenog progona (v. čl. 356. st 7. ZKP-a).

¹³⁸ Opunomoćenik oštećenika može biti samo odvjetnik, a odvjetnika može zamijeniti odvjetnički vježbenik s položenim pravosudnim ispitom u postupku pred općinskim sudom (čl. 54. st 1. ZKP-a).

¹³⁹ Čl. 59. u vezi s čl. 150. ZKP-a.

pomoći pojedinim supsidijarnim tužiteljima te držimo da bi za ostvarivanje tog prava jedini mjerodavan kriterij trebao biti imovni status supsidijarnog tužitelja pa bi *de lege ferenda* zakonodavac i u tom smislu trebao intervenirati u zakonski tekst.¹⁴⁰

3.3.3.4. Problematika financijskog opterećenja supsidijarnog tužitelja

U kontekstu financijskog opterećenja supsidijarnog tužitelja pozornost valja skrenuti i na prilično diskutabilnu izmjenu odredbi o troškovima kaznenog postupka koja je u hrvatsko kazneno procesno pravo uvedena inicijalnom verzijom¹⁴¹ današnjeg ZKP-a iz 2008. godine. Tom je izmjenom, sukladno iznesenom *supra* u poglavlju 3.2.3., izjednačen položaj supsidijarnog i privatnog tužitelja kad se radi o troškovima kaznenog postupka pa će tako u slučaju da postupak bude obustavljen ili završen oslobađajućom ili odbijajućom presudom i supsidijarni tužitelj biti dužan snositi troškove kaznenog postupka, kao i nužne izdatke okrivljenika te nužne izdatke i nagradu njegova branitelja.

Ovakvo rješenje koje je *de facto* vrlo srodno civilističkom principu naknade parničnih troškova razmjerno uspjehu u sporu izražava prilično podozriv stav zakonodavca prema supsidijarnom tužitelju čijom se ulogom u kaznenom postupku osim njegovih privatnih ostvaruju i javni interesi kontrole nad neaktivnim državnim odvjetnikom te jamstva ostvarivanja načela legaliteta kaznenog progona. Također, njime se u već ionako nezavidnu procesnu poziciju supsidijarnog tužitelja koji je određena sredstva vjerojatno već namijenio za pokriće troškova svog opunomoćenika unosi i dodatna neizvjesnost u vidu potencijalnog novog financijskog opterećenja ako se postupak okonča za njega nepovoljnim ishodom što sasvim sigurno dodatno odvrća žrtvu od preuzimanja kaznenog progona i podriva samu svrhu instituta supsidijarne tužbe.¹⁴²

S obzirom na navedeno, držimo ovakvo rješenje u cijelosti neopravdanim i neprihvatljivim te smatramo da bi se *de lege ferenda* zakonodavac trebao vratiti prijašnjem rješenju koje nije predviđalo obvezu supsidijarnog tužitelja na naknadu troškova kaznenog postupka bez obzira na njegov ishod.

¹⁴⁰ Tako i Novokmet, A., *op. cit.* (bilj. 9), str. 671. Provizorno rješenje navedenog problema Novokmet vidi u odredbama o primarnoj pravnoj pomoći iz čl. 9.-11. Zakona o besplatnoj pravnoj pomoći (Narodne novine br. 143/13).

¹⁴¹ Čl. 149. st. 3. Zakona o kaznenom postupku, Narodne novine br. 152/2008.

¹⁴² U tom smislu i Novokmet koji navodi da se takvo rješenje izravno kosi s pravnom prirodom supsidijarne tužbe i svrhom njezina postojanja u našem kaznenom postupku, v. Novokmet, A., *op. cit.* (bilj. 9), str. 670, bilj. 88.

3.3.3.5. Procesna prava supsidijarnog tužitelja

U pogledu procesnih prava supsidijarnog tužitelja, najznačajnija je već spomenuta odredba čl. 58. ZKP-a prema kojoj on u kaznenom postupku ima ista prava koja ima i državni odvjetnik osim prava koja državni odvjetnik ima kao državno tijelo.¹⁴³ Međutim, budući da se, kao što smo prethodno rekli, podnošenjem izjave o preuzimanju kaznenog progona žrtva prijavljuje u kazneni postupak i kao oštećenik, supsidijarnom tužitelju uz određena procesna prava koja ima državni odvjetnik pripadaju i prava koja u kaznenom postupku ima oštećenik (čl. 51. ZKP-a), ali i žrtva, odnosno posebne kategorije žrtava (čl. 43. i 44. ZKP-a).¹⁴⁴ Tako će, primjerice, supsidijarni tužitelj imati pravo izvršiti uvid u spis, podići i zastupati optužnicu, predložiti održavanje dokaznog ročišta, prisustvovati raspravi i procesnim radnjama suda, upozoravati na činjenice, predlagati i izvoditi dokaze, predlagati i ispitivati svjedoke i vještake, iznijeti završni govor, podnijeti žalbu i zahtjev za obnovu postupka, ali i postaviti imovinskopravni zahtjev, biti ispitan kao svjedok, biti zaštićen od zastrašivanja ili odmazde, dobiti djelotvornu psihološku pomoć te poduzimati i predlagati druge procesne radnje.

Ipak, valja primijetiti da unatoč načelno izjednačenim procesnim pozicijama supsidijarni tužitelj u odnosu na državnog odvjetnika realno ima znatno slabiji procesni položaj. Ovo osobito dolazi do izražaja u fazi istraživanja, odnosno istrage gdje državni odvjetnik samostalno ili putem istražitelja provodi dokazne radnje koje prema vlastitoj ocjeni smatra potrebnima za uspješno vođenje postupka, pri čemu za prikupljanje procesne građe na raspolaganju ima cijeli policijski aparat i praktično neograničena sredstva.¹⁴⁵ S druge strane, kao što znamo, prijedlog supsidijarnog tužitelja za provođenje istrage i drugih dokaznih radnji podliježe kontroli suca istrage koji odlučuje o tome hoće li se istraga uopće provesti i koje će od predloženih dokaznih radnji biti oportuno provesti. Nadalje, povoljniji procesni položaj državnog odvjetnika ogleda se i u dužim rokovima koji mu stoje na raspolaganju za poduzimanje određenih procesnih radnji te blažim posljedicama određenih procesnih propusta. Tako će, primjerice, po završetku istrage ili istraživanja supsidijarni tužitelj morati podnijeti optužnicu u roku od osam dana, dok državnom odvjetniku na raspolaganju stoji rok od mjesec

¹⁴³ Supsidijarni tužitelj tako, primjerice, neće moći naložiti policiji prikupljanje obavijesti provođenjem izvida niti će moći zahtijevati pravnu pomoć od tijela državne uprave i drugih državnih tijela, neće moći podnijeti žalbu u korist okrivljenika niti zahtjev za zaštitu zakonitosti, neće moći dati izjavu o nepoduzimanju kaznenog progona, neće moći podnijeti tzv. neposrednu optužnicu *etc.* Arg. ex. čl. 206.h, čl. 191., čl. 464. st. 3, čl. 509., čl. 286., 341. st. 3. ZKP-a)

¹⁴⁴ Kad se u ulozi supsidijarnog tužitelja nađe pravna osoba na čiju je štetu kazneno djelo počinjeno, ona, naravno, neće imati ona prava žrtve koja ZKP predviđa isključivo za fizičke osobe (Arg. a contrario ex čl. 43. st. 7. ZKP-a).

¹⁴⁵ Čl. 213. st. 1., čl. 219., čl. 206.h ZKP-a.

dana koji se može dodatno i produljiti u slučaju opravdanih razloga.¹⁴⁶ Također, ako kod prethodnog ispitivanja optužnice supsidijarni tužitelj propusti rok za njen ispravak smatrat će se da je odustao od kaznenog progona, no u slučaju da taj rok propusti državni odvjetnik predsjednik optužnog vijeća samo će o tome obavijestiti višeg državnog odvjetnika.¹⁴⁷ Isto tako, izostanak državnog odvjetnika sa sjednice optužnog vijeća ili rasprave rezultirat će njenom odgodom, no u slučaju izostanka uredno pozvanog oštećenika kao tužitelja vijeće će rješenjem obustaviti postupak.¹⁴⁸ U istom kontekstu valja istaknuti i da državni odvjetnik za razliku od supsidijarnog tužitelja ne može biti kažnjen novčanom kaznom za odugovlačenje postupka, neće osobno snositi troškove kaznenog postupka u slučaju oslobađajuće presude, već će oni pasti na teret proračunskih sredstava, neće biti odgovoran za štetu koja je posljedica privremene mjere osiguranja oduzimanja imovinske koristi, nego će to biti Republika Hrvatska *etc.*¹⁴⁹ Također, kao što znamo, čak i kad supsidijarni tužitelj stupi u postupak državni odvjetnik ostaje stvarni gospodar kaznenog progona budući da se u bilo kojem trenutku može "predomisлити" i preuzeti ga od supsidijarnog tužitelja.¹⁵⁰

Slijedom navedenoga, možemo zaključiti da opisane karakteristike procesnih ovlasti supsidijarnog tužitelja te njegov podređen položaj u odnosu prema državnom odvjetniku vrlo dobro ocrtavaju supsidijarni aspekt pravne naravi tog instituta te njegovu primarno korektivnu ulogu. Također, sužavanje prostora za korištenje određenih procesnih prava supsidijarnog tužitelja koji kazneni progon *a priori* ne može vršiti kao nepristran procesni subjekt nužno je zbog otklanjanja pravne neizvjesnosti i zaštite okrivljenika od njegova šikanoznog postupanja kroz neopravdano produljivanje kaznenog postupka. Ipak, ostaje otvoreno pitanje je li zakonodavac pojedina ograničenja procesnih prava supsidijarnog tužitelja odredio odveć strogo pri čemu u prvom redu ukazujemo na iznimno kratak rok za podnošenje optužnog akta te već kritizirane odredbe o troškovima kaznenog postupka. Isto tako, držimo da bi u svrhu jasnoće i preglednosti zakonskog teksta zakonodavac trebao izrijekom propisati koja točno procesna prava državnog odvjetnika neće pripadati i supsidijarnom tužitelju budući da se prema trenutačnom uređenju to ne može s potpunom sigurnošću utvrditi iz zakonskog teksta već je podložno interpretaciji.

¹⁴⁶ Usp. čl. 225. st. 5. i čl. 230. st. 1. ZKP-a.

¹⁴⁷ Čl. 344. st. 3. ZKP-a.

¹⁴⁸ Čl. 349. st. 2., čl. 401. ZKP-a.

¹⁴⁹ Arg. ex čl. 397. st. 1. i 3., čl. 149. st. 1. 3., čl. 557.g st. 1. i 2. ZKP-a.

¹⁵⁰ U našoj praksi državni odvjetnik će, u pravilu, preuzimati progon i zastupanje optužbe ako optužno vijeće potvrdi optužnicu oštećenika kao tužitelja, v. Križanić, G., Mostečak, Ž., *op. cit.* (bilj. 117), str. 13 i 28.

4. INSTITUT SUPSIDIJARNE TUŽBE KROZ PRIZMU DIREKTIVE 2012/29/EU O USPOSTAVI MINIMALNIH STANDARDA ZA PRAVA, POTPORU I ZAŠTITU ŽRTAVA KAZNENIH DJELA

Kao što smo već naveli *supra* u poglavlju 3.1., izmjenama i dopunama ZKP-a iz 2017. godine u hrvatsko je zakonodavstvo transponirana Direktiva 2012/29/EU o uspostavi minimalnih standarda za prava, potporu i zaštitu žrtava kaznenih djela. Budući da je u kontekstu teme ovog rada relevantan članak 11. predmetne Direktive kojim su propisana prava žrtve kaznenog djela u slučaju odluke o nepoduzimanju kaznenog progona, u nastavku ćemo u osnovnim crtama iznijeti odredbe navedenog članka, a potom i problematiku (ne)usklađenosti odredbi ZKP-a kojima je uređen institut supsidijarne tužbe s odredbama predmetne Direktive. Pritom ćemo se kod tumačenja odredbi Direktive voditi tzv. *Guidance Documentom*¹⁵¹ Europske komisije, pravno neobvezujućim aktom koji pojašnjava smisao, sadržaj i doseg odredbi Direktive te je zamišljen kao svojevrsna pomoć i vodilja državama članicama pri transponiranju navedene Direktive u nacionalna zakonodavstva.

4.1. Prava žrtve u slučaju odluke o nepoduzimanju kaznenog progona (članak 11. Direktive)

Člankom 11. Direktive propisano je kako su države članice svojim nacionalnim zakonodavstvima dužne osigurati žrtvama kaznenih djela pravo na preispitivanje odluke o nepoduzimanju kaznenog progona.¹⁵² Te odluke o nepoduzimanju kaznenog progona mogu se temeljiti na tehničkim i pravnim razlozima kao što su izostanak pravnih pretpostavki, odnosno postojanje procesnih smetnji za kazneni progon, ali se može raditi i o odlukama koje se temelje na načelu oportuniteta što, primjerice, obuhvaća odustanak od kaznenog progona uslijed nedostatka javnog interesa, odustanak zbog naravi i težine kaznenog djela *etc.*¹⁵³ Pritom kontroli primarno podliježu odluke državnih odvjetnika i drugih tijela koja sudjeluju u kaznenom progonu poput policije, ali ne i odluke sudova, a osim odluka o nepokretanju kaznenog progona kontrolom su obuhvaćene i odluke o obustavi kaznenog postupka te odustanku od optužnice.¹⁵⁴ Preispitivanje navedenih odluka trebala bi na nepristran način provesti osoba ili tijelo različiti od onog koje je donijelo prvotnu odluku osim ako je prvotnu

¹⁵¹ DG Justice Guidance Document related to the transposition and implementation of Directive 2012/29/EU of the European Parliament and of the Council of 25 October 2012 establishing minimum standards on the rights, support and protection of victims of crime, and replacing Council Framework Decision 2001/220/JHA, URL: <https://e-justice.europa.eu/fileDownload.do?id=05758a3a-9e2e-49a5-a7ec-3737c3ad6876> (25.9.2023.), dalje u tekstu: *Guidance Document*.

¹⁵² Čl. 11. st. 1. Direktive 2012/29/EU.

¹⁵³ *Guidance Document*, str. 30.

¹⁵⁴ Preambula Direktive 2012/29/EU, *Recital* 43 i 44; *Guidance Document*, str. 30.

odluku o nepoduzimanju kaznenog progona donijelo najviše tijelo kaznenog progona čije odluke se ne mogu preispitivati, u kojem slučaju preispitivanje može provesti različita službena osoba unutar tog istog tijela.¹⁵⁵ Nadalje, pravo na preispitivanje odluke žrtve ostvaruju sukladno svojem formalnom položaju u odgovarajućim kaznenopravnim sustavima, no Direktiva za žrtve teških kaznenih djela predviđa da to pravo mogu ostvarivati bez obzira na to jesu li u trenutku donošenja odluke o nepoduzimanju kaznenog progona u procesnom smislu već stekle položaj žrtve u kaznenom postupku ili ne.¹⁵⁶ Također, Direktiva predviđa i obvezu država članica da bez nepotrebnih odgoda osiguraju žrtvama kaznenih djela adekvatnu obaviještenost o njihovom pravu te pristup informacijama temeljem kojih će moći odlučiti o tome hoće li uopće zatražiti preispitivanje odluke o nepoduzimanju kaznenog progona.¹⁵⁷ Iznimku od prava na preispitivanje odluke o preuzimanju kaznenog progona Direktiva predviđa za odluke državnog odvjetnika kojima se kazneni postupak okončava uslijed sklapanja izvansudske nagodbe, ali samo ako se nagodbom određuje kakva opomena ili obveza za okrivljenika.¹⁵⁸ Također, iznimku predstavljaju i odluke donesene u posebnim postupcima kao što su postupci protiv članova parlamenta ili vlade, u vezi s obavljanjem njihovih službenih dužnosti.¹⁵⁹

S obzirom na navedeno, u svrhu dosljednog transponiranja čl. 11. Direktive u svoja nacionalna zakonodavstva države članice trebale bi u svojim sustavima kaznenog procesnog prava predvidjeti proceduru temeljem koje će žrtva moći zatražiti preispitivanje odluke o nepoduzimanju kaznenog progona na jasan, učinkovit i transparentan način bez pretjerane birokratizacije.¹⁶⁰ Ta bi procedura trebala biti dovoljno jednostavna da žrtva temeljem dostupnih informacija može zahtjev za preispitivanje odluke o nepoduzimanju kaznenog progona podnijeti sama bez angažiranja stručnog opunomoćenika, no ako država članica ipak predvidi neki formalniji postupak trebala bi omogućiti žrtvi da pri ostvarivanju tog prava ne bude sputana ograničenim financijskim sredstvima.¹⁶¹

¹⁵⁵ Čl. 11. st. 4. Direktive 2012/29/EU; Preambula Direktive 2012/29/EU, *Recital* 43; *Guidance Document*, str. 30, 31.

¹⁵⁶ Čl. 11. st. 2. Direktive 2012/29/EU; Budući da Direktiva ne definira pojam teških kaznenih djela, pri prosudbi težine kaznenog djela na nacionalnoj razini mogu se uzeti u obzir standardi postojeće europske kaznenopravne regulative i međunarodnog kaznenog pravosuđa, v. *Guidance Document*, str. 30.

¹⁵⁷ Čl. 11. st. 3. Direktive 2012/29/EU u vezi s *Guidance Documentom*, str. 30.

¹⁵⁸ Čl. 11. st. 5. Direktive 2012/29/EU u vezi s *Guidance Documentom*, str. 30.;

¹⁵⁹ Preambula Direktive 2012/29/EU, *Recital* 43 u vezi s *Guidance Documentom*, str. 30.

¹⁶⁰ *Guidance Document*, str. 31.

¹⁶¹ *Ibid.*

4.2. Aktualni status usklađenosti hrvatskog instituta oštećenika kao tužitelja s člankom 11. Direktive

Uzevši u obzir uređenje instituta supsidijarne tužbe u hrvatskom kaznenom procesnom pravu i analizu njegovih specifičnih karakteristika iznesene *supra* u poglavlju 3. možemo zaključiti kako on u najvećoj mjeri zadovoljava propozicije koje Direktiva predviđa za pravno sredstvo koje bi žrtvama kaznenih djela trebalo osigurati pravo na preispitivanje odluke o nepoduzimanju kaznenog progona.

Budući da ZKP predviđa mogućnost preuzimanja kaznenog progona za sve žrtve kaznenih djela i pritom procesni status žrtve ne veže ni uz kakvo prethodno odlučivanje tijela kaznenog postupka, možemo zaključiti da je udovoljeno uvjetu dostupnosti iz članka 11. stavaka 1. i 2. Direktive. Nadalje, budući da ZKP propisuje obvezu tijela kaznenog postupka da obavijeste žrtvu o nepokretanju, obustavi ili odustanku od kaznenog progona te da joj uz poziv na preuzimanje kaznenog progona daju naputak o radnjama koje u tu svrhu može poduzeti i da su joj dužni omogućiti uvid u spis kaznenog predmeta, razvidno je kako naš zakon udovoljava i uvjetu obavještanja, odnosno informiranja žrtve iz članka 11. stavka 3. Direktive. Isto tako, s obzirom na to da je prema odredbama ZKP-a kazneni progon moguće preuzeti praktično u svim (pred)fazama kaznenog postupka povodom odluka o odbacivanju kaznene prijave, obustavi istrage ili odustanku od optužnice od strane državnog odvjetnika te da ZKP predviđa instancijsku kontrolu odluka o odustanku od kaznenog progona prema načelu oportuniteta, vidimo kako je i po pitanju odluka¹⁶² koje se mogu preispitivati udovoljeno propozicijama koje predviđaju preambula Direktive (*Recital* 43 i 44) i *Guiding Document*. Također, budući da je preuzimanje kaznenog progona uvijek podvrgnuto sudskoj kontroli, naš ZKP udovoljava i uvjetu da o zahtjevu žrtve u nepristranom postupku odlučuje tijelo različito od tijela koje je donijelo preispitivanu odluku (*Guiding Document*).

¹⁶² Iako to ne spada u domenu instituta supsidijarne tužbe, ovdje ćemo napomenuti da ZKP udovoljava i obvezi kontrole odluka o odustanku od kaznenog progona prema načelu oportuniteta. Instancijska kontrola takvih odluka državnog odvjetnika propisana je čl. 206.c st. 2. i 3. ZKP-a (v. bilj. 12). Također, prethodna suglasnost žrtve koja je nužna u slučaju uvjetne odgode/odustanka od kaznenog progona po načelu oportuniteta (čl. 206.d st. 1. ZKP-a) *de facto* predstavlja mogućnost žrtve da preispita odluku državnog odvjetništva, v. R. Bezić, P. Šprem: *Zaštita žrtava u kaznenom postupku - praktična implementacija Direktive 2012/29/EU*, Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu (Zagreb), vol. 27, broj 2/2020, str. 612. Kontrolu odbacivanja kaznene prijave protiv tzv. krunskog svjedoka prema načelu oportuniteta (čl. 206.e ZKP-a) Novokmet pak smatra nepotrebnom u smislu odredbi Direktive budući da o dodjeli statusa krunskog svjedoka odlučuje sud a Glavni državni odvjetnik kaznenu prijavu protiv njega može odbaciti tek nakon što krunski svjedok da iskaz na koji se obvezao pa stoga suglasnost dvaju državnih tijela o potrebi primjene navedenog instituta predstavlja dovoljno jamstvo da će prosudba pretpostavki za njegovu primjenu biti utemeljena na objektivnim i provjerljivim kriterijima. Opširnije o tome v. Novokmet, A., *op. cit.* (bilj. 9), str. 668.

Ipak, kao što smo *supra* u poglavlju 3.3.3. već detaljnije razložili, držimo da trenutačno uređenje instituta supsidijarne tužbe u hrvatskom kaznenom procesnom pravu trpi ozbiljne kritike s aspekta pristupačnosti. Žrtve kaznenih djela, naime, u najvećem su broju slučajeva potpuni pravni laici koji će se bez angažiranja stručne pravne pomoći teško nositi sa svim izazovima koje donosi procesna pozicija supsidijarnog tužitelja, osobito uzimajući u obzir formalnu složenost pojedinih procesnih radnji i uglavnom prekluzivne rokove u kojima se one moraju poduzeti. Pritom valja podsjetiti da će pravo na opunomoćenika na teret proračunskih sredstava moći ostvariti samo oni supsidijarni tužitelji slabijeg imovnog stanja koji preuzimaju progon kaznenih djela za koje je zapriječena kazna od pet ili više godina zatvora te određene posebne kategorije žrtava, dok će svi ostali biti prisiljeni da se samostalno snalaze ili da si o vlastitom trošku osiguraju stručnu pravnu pomoć. Ako se supsidijarni tužitelj ipak odluči samostalno uhvatiti u koštac s kaznenim progonom okrivljenika, praćenje procesnih aktivnosti, planiranje procesne strategije i poduzimanje svih potrebnih procesnih radnji zacijelo će od njega zahtijevati priličan angažman kroz duži vremenski period trajanja kaznenog postupka.

U vezi s navedenim, valja istaknuti i kako će se u tijeku kaznenog postupka supsidijarni tužitelj i okrivljenik, odnosno optuženik sasvim sigurno susresti oči u oči barem na raspravi koja, osim u iznimnim slučajevima, nužno pretpostavlja prisutnost oba ova procesna subjekta.¹⁶³ Na opisani bi način, stoga, supsidijarni tužitelj bez opunomoćenika, koji će najčešće biti fizička osoba i neposredna žrtva kaznenog djela, mogao kroz ostvarivanje prava na preuzimanje kaznenog progona biti izložen sekundarnoj viktimizaciji u vidu ponovnog suočavanja s počiniteljem u tijeku kaznenog postupka. Ovisno o prirodi kaznenog djela¹⁶⁴ koje se progoni, takva bi situacija mogla na supsidijarnog tužitelja djelovati vrlo traumatično te doći u koliziju s njegovim pravom na zaštitu od zastrašivanja i odmazde koje mu ZKP priznaje kao žrtvi kaznenog djela.¹⁶⁵ U vezi s tim, upitno je i koliko će takav potencijalno traumatizirani supsidijarni tužitelj imati energije, koncentracije i psihičke snage za učinkovito ostvarivanje svog prava na preuzimanje kaznenog progona. Povrh navedenoga, valja podsjetiti kako

¹⁶³ *Arg. ex* čl. 401. st. 2. i čl. 402. st. 1. ZKP-a.

¹⁶⁴ Posebno osjetljive će, primjerice, biti žrtve delikata nasilja kao što su osnovni oblik teške tjelesne ozljede iz čl. 118. st. 1. Kaznenog zakona (Narodne novine br. 125/11, 144/12, 56/15, 61/15, 101/17, 118/18, 126/19, 84/21, 114/22, dalje u tekstu: KZ), kvalificirani oblik tjelesne ozljede iz čl. 117. st. 2. KZ-a, osnovni oblik sudjelovanja u tučnjavi iz čl. 122. st. 1. KZ, ali i kaznenih djela protiv osobne slobode kao što su osnovni i kvalificirani oblik protupravnog oduzimanja slobode iz čl. 136. st. 1. i 2. KZ-a, osnovni oblik otmice iz čl. 137. st. 1. KZ-a, kvalificirani oblik nametljivog ponašanja iz čl. 140. st. 3. KZ-a *etc.* Ni za jedno od navedenih kaznenih djela nije zapriječena kazna dulja od pet godina zatvora što znači da žrtva kao supsidijarni tužitelj neće moći ostvariti pravo na besplatnu pravnu pomoć temeljem čl. 59. ZKP-a te će biti prisiljena samostalno nastupati u postupku povodom preuzimanja kaznenog progona ili si o vlastitom trošku osigurati stručnu pravnu pomoć.

¹⁶⁵ Čl. 43. st. 1. t. 3 ZKP-a.

procesni položaj supsidijarnog tužitelja dodatno otežava i okolnost da će u slučaju oslobađajuće presude ili presude kojom se optužba odbija biti dužan uz vlastite snositi i troškove kaznenog postupka, kao i nužne izdatke okrivljenika te nužne izdatke i nagradu njegova branitelja.

Imajući u vidu sve navedeno, teško bismo, stoga, mogli braniti stajalište prema kojem institut oštećenika kao tužitelja u hrvatskom procesnom pravu udovoljava svim kriterijima koje Direktiva i *Guidance Document* predviđaju za nacionalna sredstva ostvarivanja prava na preispitivanje odluke o nepoduzimanju kaznenog progona. Ovo u prvom redu iz razloga što će, sukladno iznesenom, za većinu supsidijarnih tužitelja učinkovito ostvarivanje prava na preuzimanje kaznenog progona predstavljati prekomjeran teret u vidu znatnog utroška novca i/ili vremena, a pritom će se izložiti i riziku sekundarne viktimizacije te "neuspjeha" u postupku za koji će biti penalizirani dodatnim troškovima. Sve to onemogućit će dio supsidijarnih tužitelja da se na učinkovit način koriste svojim pravom, a dobar dio žrtava odvratit će od pokušaja da preuzimanjem kaznenog progona pokušaju ostvariti svoj legitimni interes.

Navedene manjkavosti instituta supsidijarnog tužitelja prepoznaje i *Guidance Document* pa navodi kako se taj institut u kvalitativnom smislu iz perspektive interesa žrtve ne može smatrati istovrijednim s pravom žrtve na preispitivanje odluke o nepokretanju kaznenog postupka iz članka 11. Direktive budući da on za žrtvu predstavlja dodatno opterećenje u pogledu utroška vremena, novca i sl.¹⁶⁶ Također, valja istaknuti kako je u procjeni provedbe Direktive koju je je priredio Europski parlament u prosincu 2017. godine bilo navedeno da Republika Hrvatska još uvijek nije u cijelosti transponirala članak 11. Direktive u svoje nacionalno zakonodavstvo te je status transponiranja navedenog prava ocijenjen kao nejasan.¹⁶⁷ Ipak, u recentnom Izvješću Europske komisije o procjeni učinka Direktive 2012/29/EU od 12.7.2023. godine¹⁶⁸ navedeno je kako su okončani svi postupci protiv država

¹⁶⁶ *Guidance Document*, str. 31.

¹⁶⁷ Scherrer, Amandine et al.: *The Victims' Rights Directive 2012/29/EU, European Implementation Assessment*, European Parliamentary Research Service, Ex-Post Evaluation Unit, December 2017, URL: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2017/611022/EPRS_STU\(2017\)611022_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2017/611022/EPRS_STU(2017)611022_EN.pdf) (27.9.2023.), str. 55-56. Ovdje valja napomenuti kako ocjena usklađenosti iz navedenog dokumenta ne predstavlja službeni stav Europskog parlamenta, već isključivo predstavlja mišljenje autora navedenog dokumenta te ima primarno informativnu ulogu (v. izjavu o odricanju - *disclaimer* na str. 24 dokumenta). Službena ocjena usklađenosti nacionalnih zakonodavstva s direktivama spada u nadležnost Europske komisije, v. čl. 17. Ugovora o Europskoj uniji (pročišćena verzija) u vezi s čl. 258. Ugovora o funkcioniranju Europske unije (pročišćena verzija), Službeni list Europske unije, 2016/C 202/01. Opširnije o tome također v. Čapeta, T., Rodin, S., *Osnove prava europske unije*, III. Izmijenjeno i dopunjeno izdanje, Narodne novine, Zagreb, veljača 2018., str. 50.

¹⁶⁸ *Commission Staff Working Document, Impact Assessment Report accompanying the document Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council amending Directive 2012/29/EU establishing minimum standards on the rights, support and protection of victims of crime, and replacing Council Framework Decision 2001/220/JHA*, URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52023SC0246> (27.9.2023.), dalje u tekstu: Izvješće Europske komisije.

članica radi povreda i propusta u transponiranju Direktive osim protiv Bugarske pa iz navedenoga možemo zaključiti kako Europska komisija smatra da su u trenutku pisanja ovog rada sve države članice osim Bugarske uspješno ispunile svoju obvezu usklađivanja prava žrtava u kaznenom postupku s propozicijama Direktive. Iz navedenoga, stoga, možemo izvesti daljnji zaključak o tome da je, barem prema stajalištu Europske komisije, i hrvatski institut oštećenika kao tužitelja u dovoljnoj mjeri usklađen s člankom 11. Direktive koji žrtvama jamči pravo na preispitivanje odluke o nepokretanju kaznenog postupka.¹⁶⁹

Bez obzira na navedeno, držimo da bi zakonodavac i dalje trebao nastaviti raditi na otklanjanju detektiranih nedostataka i povećanju pristupačnosti instituta oštećenika kao tužitelja. U tom smislu smatramo da bi bilo oportuno krenuti s osiguravanjem besplatne pravne pomoći svim supsidijarnim tužiteljima koji si sami ne mogu priuštiti stručnog opunomoćenika, kao i ukinuti obvezu snošenja troškova kaznenog postupka od strane supsidijarnog tužitelja bez obzira na ishod postupka. Ovo osobito stoga što je spomenuto Izvješće Europske komisije kao neke od vodećih problema u ostvarivanju prava iz Direktive istaknulo otežano ostvarivanje prava žrtava u kaznenom postupku bez adekvatne stručne pravne pomoći te rizik od sekundarne viktimizacije kroz ponovni kontakt s počiniteljem kaznenog djela.¹⁷⁰

¹⁶⁹ Zanimljivo je istaknuti da institut supsidijarnog tužitelja kakav poznaje današnji ZKP nije doživio nikakve bitne izmjene u odnosu na vrijeme kad je izrađena *supra* spomenuta procjena učinka Europskog parlamenta iz 2017. godine koja ga nije ocijenila u potpunosti adekvatnim alatom transponiranja prava iz čl. 11. Direktive (usp. relevantne odredbe ZKP-a s relevantnim odredbama Zakona o kaznenom postupku, Narodne novine br. 152/2008, 76/2009, 80/2011, 91/2012, 143/2012, 56/2013, 145/2013, 152/2014, 70/2017). Možemo, stoga, zaključiti kako je Europska komisija ocijenivši ga zadovoljavajućim ipak ublažila svoj kritički stav spram instituta supsidijarnog tužitelja iskazan u *Guidance Documentu*.

¹⁷⁰ V. Izvješće Europske komisije, str. 10 i 11.

5. ZAKLJUČAK

Institut supsidijarne tužbe razvio se u sklopu suvremenog mješovitog tipa kaznenog postupka kao izraz potrebe za kontrolom rada državnog tužitelja u slučajevima kada on kao jedini ovlašteni tužitelj za kaznena djela za koja se goni po službenoj dužnosti otkloni progon tih kaznenih djela zbog (pogrešne) procjene da se za isti nisu ispunile potrebne zakonske pretpostavke. Budući da tu kontrolu primarno stavlja u ruke žrtve, odnosno oštećenika, a tek posredno i suda, taj institut zauzima srednji put između instancijskog modela kontrole rada državnih tužitelja kojem se može prigovoriti manjak objektivnosti te čistog sudskog modela kontrole kojim bi se ugrozilo načelo akuzatornosti kaznenog postupka.

Promatrajući njegov razvoj od začetaka pa do današnjih dana možemo zaključiti kako se institut supsidijarne tužbe u osnovi nije značajno promijenio u odnosu na temelje koje je postavio austrijski *Strafprozessordnung* iz 1873. godine iz kojeg je taj institut i recipiran u hrvatsko pravno podneblje. On je tako i dalje zadržao osobu pogođenu kaznenim djelom u ulozi supsidijarnog tužitelja, načelnu izjednačenost s državnim tužiteljem u pogledu procesnih prava, stanovita ograničenja vršenja kaznenog progona s ciljem zaštite okrivljenika, obavezu sudsku kontrolu preuzimanja kaznenog progona te primat državnog tužitelja koji u svakom trenutku može ponovno preuzeti progon kao svoje konstitutivne elemente.

Ipak, u brojnim je iteracijama zakona o kaznenom postupku koje su na području Republike Hrvatske vrijedile od uvođenja tog instituta u hrvatsko kazneno procesno pravo primjetna kontinuirana tendencija poboljšavanja procesnog položaja oštećenika, odnosno žrtve koji preuzimaju kazneni progon. To se poboljšavanje primarno ogleda u snižavanju praga procesnog angažmana koji je potreban da bi se stekli uvjeti za preuzimanje kaznenog progona što dovodi do širenja kruga procesnih subjekata koji se mogu pojaviti u ulozi supsidijarnog tužitelja, ali i ublažavanju restriktivnosti pojedinih ograničenja vršenja kaznenog progona te proširivanju kruga procesnih prava koja supsidijarnom tužitelju stoje na raspolaganju. Takvo stanje odraz je međunarodnih i europskih tendencija kontinuiranog poboljšavanja procesnog položaja žrtve u kaznenom postupku koje su svoju (trenutačnu) kulminaciju doživjele usvajanjem Direktive 2012/29/EU o uspostavi minimalnih standarda za prava, potporu i zaštitu žrtava kaznenih djela koja je izmjenama i dopunama ZKP-a iz 2017. godine transponirana i u hrvatsko kazneno procesno pravo.

Iako se prema ocjeni Europske komisije način na koji je institut supsidijarne tužbe trenutačno uređen u hrvatskom kaznenom procesnom pravu smatra usklađenim s

propozicijama Direktive 2012/29/EU, kroz analizu njegove strukture uočili smo određene manjkavosti i propuste koje bi naš zakonodavac svakako trebao adresirati u cilju daljnje optimizacije ovog instituta.

Pritom u prvom redu upiremo na odredbe o troškovima kaznenog postupka kojima je položaj supsidijarnog tužitelja izjednačen s privatnim tužiteljem pa imajući u vidu pravnu narav instituta supsidijarne tužbe kojom se uz privatni interes žrtve štiti i javni interes takvo rješenje smatramo u cijelosti neopravdanim. Kako bi se izbjeglo nepotrebno dodatno financijsko opterećivanje žrtve koje bi na njenu odluku o preuzimanju kaznenog progona moglo imati odvrćajući učinak, *de lege ferenda* predlažemo da se zakonodavac vrati prijašnjem zakonskom uređenju koje nije predviđalo obvezu supsidijarnog tužitelja da snosi troškove kaznenog postupka bez obzira na njegov ishod.

Nadalje, manjkavima smatramo i aktualne odredbe kojima se uređuje besplatna pravna pomoć za supsidijarnog tužitelja koji si prema svom imovnom stanju ne može priuštiti stručnog opunomoćenika. Budući da težinu kaznenih djela kao kriterij za postavljanje opunomoćenika na teret proračunskih sredstava držimo neprikladnim, *de lege ferenda* smatramo kako bi pri ostvarivanju prava na besplatnu pravnu pomoć jedini kriterij trebalo biti imovno stanje supsidijarnog tužitelja.

Isto tako, smatramo da bi zakonodavac trebao adresirati i pravnu prazninu koja se pojavljuje u slučaju da državni odvjetnik na raspravi odustane od kaznenog progona, a u postupku ne sudjeluje oštećenik koji bi taj progon odmah mogao preuzeti. Držimo da bi *de lege ferenda* trebalo propisati kako će u takvoj situaciji sud zastati s postupkom prije donošenja presude kojom se optužba odbija i uputiti žrtvu na njeno pravo da preuzme kazneni progon u smislu članka 55. ZKP-a. Pritom bi se u cilju zaštite okrivljenikovih prava rokovi za preuzimanje kaznenog progona u takvom slučaju mogli dodatno skratiti budući da se već radi o kasnoj fazi postupka i visokom stupnju izvjesnosti da je odluka državnog odvjetnika o odustanku utemeljena.

Također, mišljenja smo da bi žrtvi trebalo omogućiti preuzimanje kaznenog progona i u slučaju kad državni odvjetnik odbaci kaznenu prijavu protiv nepoznatog počinitelja. Budući da prema trenutačnom zakonskom uređenju žrtva nema procesnih alata kojima bi to mogla ostvariti, *de lege ferenda* smatramo da bi zakonodavac po uzoru na članak 214. stavak 1. ZKP-a trebao propisati kako u takvom slučaju žrtva može preuzeti kazneni progon tako da sucu

istrage predloži provođenje određenih dokaznih radnji koje bi bile svrhovite za otkrivanje počinitelja kaznenog djela ili ako postoji opasnost od odgode.

Uz navedeno, smatramo da bi *de lege ferenda* trebalo propisati mogućnost podnošenja molbe za povrat u prijašnje stanje i u slučaju kad supsidijarni tužitelj opravdano izostane sa sjednice optužnog vijeća pa dođe do obustave kaznenog postupka uslijed presumiranog odustanka od kaznenog progona. Budući da ta mogućnost postoji u slučaju opravdanog izostanka supsidijarnog tužitelja s rasprave, ne vidimo razloga zašto se isto rješenje ne bi primijenilo i na sjednicu optužnog vijeća budući da izostanak dovodi do iste posljedice.

Osim toga, držimo da je rok od osam dana u kojem supsidijarni tužitelj mora podignuti optužnicu nakon završetka istrage ili istraživanja određen odveć strogo u odnosu na rok od mjesec dana odnosno dva mjeseca koji u istom slučaju na raspolaganju ima državni odvjetnik. Uzimajući u obzir kompleksnost sastavljanja koherentnog optužnog akta i pravni laicitet supsidijarnog tužitelja koji u postupku može nastupiti i bez opunomoćenika, smatramo da bi *de lege ferenda* bilo dobro razmisliti o produljenju tog roka u mjeri u kojoj to neće previše otegotno djelovati na interese okrivljenika u postupku.

Konačno, mišljenja smo da bi u cilju optimizacije jasnoće i dosljednosti *de lege ferenda* u nekoliko smjerova trebalo intervenirati u zakonski tekst. Kao prvo, uputnim smatramo ujednačiti terminologiju kojom se zakon koristi pri referiranju na supsidijarnog tužitelja u različitim fazama preuzimanja kaznenog progona. Tako smatramo da bi on od trenutka davanja izjave o preuzimanju kaznenog progona do trenutka donošenja sudskog rješenja kojim sud dopušta preuzimanje kaznenog progona trebao biti oslovljavan kao "žrtva koja preuzima kazneni progon", a od trenutka donošenja tog sudskog rješenja pa nadalje na njega bi se trebalo referirati kao na "oštećenika kao tužitelja" sve dok on taj status ne izgubi ili se postupak ne okonča. Također, smatramo da bi u cilju jasnoće zakonskog teksta bilo oportuno izrijeком na jednom mjestu u poglavlju koje razrađuje institut supsidijarnog tužitelja propisati da u ulozi oštećenika kao tužitelja mogu nastupiti žrtve kaznenog djela, ali i pravne osobe na čiju je štetu kazneno djelo počinjeno te oštećenici. Isto tako, držimo da bi zakonom trebalo izrijeком propisati kojim se točno procesnim pravima državnog odvjetnika supsidijarni tužitelj ne može koristiti u kaznenom postupku budući da sadašnje rješenje može stvoriti konfuziju jer je podložno interpretaciji.

Literatura

Knjige i članci

1. Bezić, Reana; Šprem, Petra: *Zaštita žrtava u kaznenom postupku - praktična implementacija Direktive 2012/29/EU*, Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu (Zagreb), vol. 27, broj 2/2020
2. Burić, Zoran.: *Novi položaj žrtve u kaznenom postupku – u povodu obveze transponiranja odredaba Direktive 2012/29EU u hrvatski kaznenopravni sustav*, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu (Zagreb), vol. 22, broj 2/2015
3. Burić, Zoran: *Položaj žrtve u hrvatskom i makedonskom kaznenom procesnom pravu*, Zbornik PFZ, 61, (2) 491-517 (2011)
4. *Commission Staff Working Document, Impact Assessment Report accompanying the document Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council amending Directive 2012/29/EU establishing minimum standards on the rights, support and protection of victims of crime, and replacing Council Framework Decision 2001/220/JHA*, URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52023SC0246> (27.9.2023.)
5. Čapeta, Tamara; Rodin, Siniša: *Osnove prava europske unije*, III. Izmijenjeno i dopunjeno izdanje, Narodne novine, Zagreb, veljača 2018.
6. *DG Justice Guidance Document related to the transposition and implementation of Directive 2012/29/EU of the European Parliament and of the Council of 25 October 2012 establishing minimum standards on the rights, support and protection of victims of crime, and replacing Council Framework Decision 2001/220/JHA*, EUROPEAN COMMISSION, DG JUSTICE, December 2013 URL: <https://e-justice.europa.eu/fileDownload.do?id=05758a3a-9e2e-49a5-a7ec-3737c3ad6876> (25.9.2023.)
7. Krapac, Davor: *Kazneno procesno pravo, Prva knjiga: Institucije*, III. izmijenjeno i dopunjeno izdanje, Narodne novine d.d., Zagreb, prosinac 2007
8. Krapac, Davor; Lončarević, Darko: *Oštećenik kao tužitelj u krivičnom postupku*, Zrinski, Zagreb, 1985.

9. Križanić, Gordana; Mostečak, Željka: *Rješenje o odbačaju kaznene prijave, Priručnik za polaznike/ice*, Pravosudna akademija, Zagreb, travanj 2022.
10. Ljubanović, Vladimir: *Tužitelj u kaznenom postupku*, Pravni vjesnik 11 (1-4): 54-66, 1995
11. Moslavac, Bruno: *Postupovna prava žrtava u hrvatskom i austrijskom kaznenom postupku*, Hrvatska pravna revija, 02 / God. 12, br. 2, veljača 2012.
12. Novokmet, Ante: *Sudska kontrola kaznenog progona prema Noveli Zakona o kaznenom postupku*, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu (Zagreb), vol. 20, broj 2/2013
13. Novokmet, Ante: *Sudska kontrola nepokretanja kaznenog postupka – institucionalni i procesni aspekti*, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu (Zagreb), vol. 21, broj 2/2014
14. *Pravo žrtve da podnese prijedlog za progon i privatnu tužbu, da sudjeluje u postupku kao oštećenik, da bude obaviještena o odbacivanju kaznene prijave ili odustajanju državnog odvjetnika od kaznenog progona te pravo da preuzme kazneni progon*, URL: <https://mpu.gov.hr/o-ministarstvu/nadleznost-ministarstva-pravosudja-i-uprave/iz-pravosudnog-sustava-6372/podrska-zrtvama-i-svjedocima/korisne-informacije-za-zrtve/pitanja-i-odgovori-24812/sve/24857> (5.9.2023.)
15. Scherrer, Amandine *et al.*: *The Victims' Rights Directive 2012/29/EU, European Implementation Assessment*, European Parliamentary Research Service, Ex-Post Evaluation Unit, December 2017, URL: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2017/611022/EPRS_STU\(2017\)611022_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2017/611022/EPRS_STU(2017)611022_EN.pdf) (27.9.2023.)
16. Šeparović, Zvonimir: *Viktimologija: studije o žrtvama*, Pravni fakultet u Zagrebu, Zagreb, 1987.
17. Tomašević, Goran; Pajčić, Matko: *Subjekti u kaznenom postupku: pravni položaj žrtve i oštećenika u novom hrvatskom kaznenom postupku*, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, vol. 15, br. 2, 2008.
18. Tripalo, Dražen: *Rasprava pred drugostupanjskim sudom – Izazovi 9. Novele ZKP-a, Novine u kaznenom zakonodavstvu – 2023.*, Zbornik radova, Vrhovni sud Republike Hrvatske

i Pravosudna akademija, Opatija, svibanj 2023., URL: <https://www.pak.hr/wp-content/uploads/2023/05/Zbornik-Novine-u-kaznenom-zakonodavstvu.pdf> (30.9.2023.)

Propisi

1. Direktiva 2012/29/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 25. listopada 2012. o uspostavi minimalnih standarda za prava, potporu i zaštitu žrtava kaznenih djela te o zamjeni Okvirne odluke Vijeća 2001/220/PUP, SL L 315, 14. 11. 2012.
2. Ugovor o Europskoj uniji (pročišćena verzija) i Ugovor o funkcioniranju Europske unije (pročišćena verzija), Službeni list Europske unije, 2016/C 202/01
3. Ustav Republike Hrvatske, Narodne novine 56/90, 135/97, 08/98, 113/00, 124/00, 28/01, 41/01, 55/01, 76/10, 85/10, 05/14
4. Zakon o državnom odvjetništvu, Narodne novine br. 67/18, 21/22
5. Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o kaznenom postupku, Narodne novine br. 70/17
6. Zakon o kaznenom postupku, Narodne novine br. 152/08, 76/09, 80/11, 121/11, 91/12, 143/12, 56/13, 145/13, 152/14
7. Zakon o kaznenom postupku, Narodne novine br. 152/2008, 76/2009, 80/2011, 91/2012, 143/2012, 56/2013, 145/2013, 152/2014, 70/2017
8. Zakon o kaznenom postupku, Narodne novine br. 152/08, 76/09, 80/11, 121/11, 91/12, 143/12, 56/13, 145/13, 152/14, 70/17, 126/19, 126/19, 130/20, 80/22
9. Zakon o kaznenom postupku (*Strafprozessordnung*) BGBl. br. 631/1975 *et. al.* do zaključno BGBl. I Nr. 1/2023
10. Zakon o kaznenom postupku (*Strafprozeßordnung*) u verziji priopćenja od 7. travnja 1987. (BGBl. I str. 1074, 1319), posljednji put izmijenjen člankom 2. zakona od 26. srpnja 2023. (BGBl. 2023 I br. 203)
11. Zakon o krivičnom postupku (pročišćeni tekst), Narodne novine br. 34/93
12. Zakon o preuzimanju Zakona o krivičnom postupku, Narodne novine br. 53/1991
13. Zakon o sudovima za mladež, Narodne novine br. 84/11, 143/12, 148/13, 56/15, 126/19